

Korelati roditeljskog sagorijevanja majki u vrijeme pandemije koronavirusa i potresa

Novosel, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:690145>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**KORELATI RODITELJSKOG SAGORIJEVANJA MAJKI U VRIJEME
PANDEMIJE KORONAVIRUSA I POTRESA**

Diplomski rad

Lucija Novosel

Mentorica: prof. dr. sc. Gordana Keresteš

Zagreb, 2021.

IZJAVA

Pod punom moralnom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno te da u njemu nema kopiranih, prepisanih ili preuzetih dijelova teksta tuđih radova koji nisu propisno označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su preneseni.

U Zagrebu, 14.05.2021.

Lucija Novosel

SADRŽAJ

UVOD	1
<i>Odrednice roditeljskog funkcioniranja</i>	1
<i>Roditeljsko sagorijevanje</i>	2
<i>Korelati roditeljskog sagorijevanja</i>	5
CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	9
<i>Cilj istraživanja</i>	9
<i>Problemi i hipoteze</i>	9
METODA	10
<i>Sudionici</i>	10
<i>Mjerni instrumenti</i>	11
<i>Postupak</i>	14
REZULTATI	14
RASPRAVA	22
<i>Razina i prediktori roditeljskog sagorijevanja majki</i>	22
<i>Ograničenja</i>	26
<i>Praktične implikacije</i>	28
ZAKLJUČAK	29
LITERATURA	31
PRILOZI	35

Korelati roditeljskog sagorijevanja majki u vrijeme pandemije koronavirusa i potresa **Correlates of maternal parental burnout at the time of the coronavirus pandemic and earthquakes**

Lucija Novosel

Sažetak: Roditeljsko sagorijevanje je stanje intenzivne iscrpljenosti povezane s roditeljskom ulogom, u kojem osoba postaje emocionalno udaljena od svoje djece i ima smanjen doživljaj roditeljskog postignuća. Unatoč dalekosežnim negativnim posljedicama po roditelje, djecu i cijelu obitelj, roditeljsko sagorijevanje je tek nedavno postalo fokusom znanstvenih istraživanja. Cilj provedbe ovog istraživanja bio je ispitati u kojoj mjeri karakteristike roditelja, karakteristike djece te kontekstualni izvori stresa i podrške doprinose objašnjenju roditeljskog sagorijevanja majki maloljetne djece za vrijeme pandemije koronavirusa i potresa. Istraživanje je provedeno *online* anketnim upitnikom, a u njemu je sudjelovalo 239 majki maloljetne djece. Provedene hijerarhijske regresijske analize pokazuju da veće roditeljsko sagorijevanje doživljavaju starije majke, niskog percipiranog socioekonomskog statusa, koje su nisko na dimenziji ugodnosti, imaju veći broj djece te nižu percipiranu socijalnu podršku od strane partnera, obitelji i prijatelja. Četiri dimenzije roditeljskog sagorijevanja (iscrpljenost, emocionalna udaljenost, kontrast sa sobom iz prošlosti i zasićenost roditeljskom ulogom) imaju različite prediktore, a jedini zajednički prediktor višeg rezultata na svim dimenzijama jest niža socijalna podrška. Varijable povezane s pandemijom i potresima nisu značajno doprinjele objašnjenju roditeljskog sagorijevanja povrh karakteristika majki i djece. Međutim, rezultati pokazuju da majke za vrijeme krize uzrokovane pandemijom i potresima doživljavaju značajno više razine roditeljskog sagorijevanja od komparabilne skupine majki u vrijeme prije početka pandemije koronavirusa. Dobiveni rezultati mogu se primijeniti za procjenu potreba za psihološkim intervencijama i preventivnim programima za majke u visokom riziku za roditeljsko sagorijevanje.

Ključne riječi: roditeljsko sagorijevanje, roditeljstvo, pandemija koronavirusa, potres

Abstract: Parental burnout is a state of intense exhaustion associated with one's parental role, in which a person becomes emotionally distant from their children and has a sense of parental inefficacy. Despite its negative consequences for parents, children and family, parental burnout has only recently become the focus of scientific research. The aim of this study was to examine the extent to which parental characteristics, child characteristics, and contextual sources of stress and support contribute to explaining parental burnout of mothers of underage children during the coronavirus pandemic and earthquakes. The study was conducted using an online survey questionnaire with 239 mothers of underage children. Hierarchical regression analyses results suggested that older mothers, with lower perceived socioeconomic status, who have more children, who score lower on agreeableness, and who report lower perceived social support from partners, family and friends experience higher parental burnout. The four dimensions of parental burnout (exhaustion, emotional distancing, contrast with previous parental self, and feelings of being fed up with one's parental role) had different predictors, and the only common predictor of higher score across all four dimensions was lower social support. Pandemic and earthquake related variables did not significantly contribute to the prediction of parental burnout beyond the characteristics of mothers and children. However, the results showed that the level of maternal parental burnout during crises caused by the pandemic and earthquakes was significantly higher than the level of parental burnout reported by a different group of mothers before the onset of the coronavirus pandemic. The results of this study can be applied in assessment of needs for psychological interventions and prevention programs for mothers at high risk for parental burnout.

Keywords: parental burnout, parenting, coronavirus pandemic, earthquake

UVOD

Odrednice roditeljskog funkcioniranja

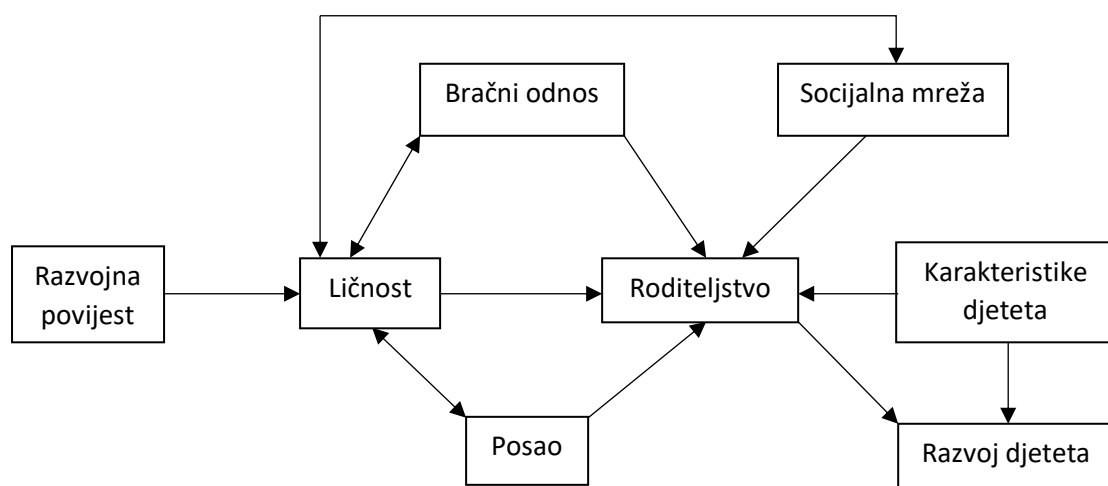
Roditeljstvo je kompleksno iskustvo – za mnoge je roditelje ono ispunjavajuće i izvor užitka, no za neke istovremeno može biti i stresno i iscrpljujuće (Mikolajczak i sur., 2019). Biti roditelj znači baviti se svakodnevnim izazovima (poput domaćih zadaća i spremanja ručka), akutnim stresorima (poput svađa među djecom ili ozljeda), ali često i kroničnim stresorima (poput poteškoća u učenju ili zahtjevima adolescencije; Mikolajczak i sur., 2020). Roditelji se u svojoj ulozi često susreću s veoma zahtjevnim zadacima i izazovima, a raspoložu ograničenim financijskim, emocionalnim, fizičkim i socijalnim resursima (Abidin, 1990; Crnic i Greenberg, 1990).

Istražujući razloge zbog kojih se pojedinci razlikuju u roditeljskom funkcioniranju, Belsky (1984) je postavio Procesni model odrednica roditeljstva (Slika 1). Prema ovom modelu, postoje tri domene odrednica roditeljskog funkcioniranja: karakteristike roditelja (razvojna povijest, ličnost i psihičko zdravlje), karakteristike djeteta (dob, spol, temperament, zdravstveni status) te kontekstualni izvori stresa i podrške (bračni odnos, socijalna mreža, posao). Prema tom modelu, roditeljsko funkcioniranje je višestruko određeno, pri čemu ličnost, bračni odnos, socijalna mreža, karakteristike djeteta i posao mogu imati i direktno i indirektno djelovanje na roditeljstvo, dok razvojna povijest roditelja djeluje samo indirektno. Primjerice, ličnost roditelja može direktno utjecati na roditeljstvo – roditelji koji su visoko na ugodnosti osiguravaju toplo okruženje u kojem se dijete osjeća sigurno i zaštićeno (Prinzle i sur., 2009). Osim toga, ličnost može i neizravno utjecati na roditeljstvo putem utjecaja na kontekst (poput socijalne mreže) koji zatim ima utjecaj na roditeljstvo. Belsky (1984) je zaključio da prema redoslijedu veličine učinka, najveći zaštitni učinak mogu imati karakteristike roditelja, zatim kontekstualni izvori stresa i podrške, a najmanji zaštitni doprinos imaju karakteristike djeteta. Drugim riječima, Belsky (1984) smatra osobne karakteristike roditelja najutjecajnijom determinantom roditeljstva jer osim direktnog utjecaja na roditeljstvo, imaju i indirektan utjecaj na sve ostale varijable (poput socijalne podrške, bračnog odnosa, posla).

Prema Belskom (1984), stres je jedna od važnih determinanti roditeljskog funkcioniranja. Arambašić (1996) stres definira kao sklop emocionalnih, tjelesnih i ponašajnih reakcija na događaj koji procjenjujemo opasnim ili uznemirujućim. Povezanost stresa i roditeljstva već je godinama tema brojnih istraživanja u razvojnoj psihologiji s ciljem boljeg

razumijevanja roditeljskog funkcioniranja. Dosadašnja istraživanja roditeljskog stresa bavila su se dvama glavnim izvorima stresa: velikim životnim događajima te svakodnevnim izazovima (engl. *daily hassles*). Veliki životni događaji imaju značajan utjecaj na obiteljsko funkcioniranje, stavove i ponašanja roditelja te razne aspekte dječjeg funkcioniranja, a pokazali su se posebno korisnima u identificiranju obitelji s povećanim rizikom za problematične ishode (Crnic i sur., 1983). U istraživanjima svakodnevnih događaja kao izvora roditeljskog stresa, pokazano je da su oni povezani s nižim zadovoljstvom roditeljstvom, ali i s češćim problemima u ponašanju kod djece (Belsky i sur., 1996). Neovisno o izvoru stresa, kronični roditeljski stres ima negativne posljedice ne samo na dobrobit roditelja, nego i na odgojne postupke koje roditelji koriste, na bračni odnos, odnos između roditelja i djeteta te na djetetov razvoj (Crnic i Low, 2002). Quittner i sur. (1990) dokazali su da je kronični roditeljski stres povezan i s češćim simptomima depresivnosti i anksioznosti te nižom percipiranom emocionalnom podrškom kod majki. Istraživanja su pokazala da rastom roditeljskog stresa roditelji češće koriste grube roditeljske postupke, što povećava rizik za zlostavljanje djece (Martorell i Bugental, 2006).

Šlika 1 Procesni model odrednica roditeljstva (Belsky, 1984).

Roditeljsko sagorijevanje

Jedan od najčešće istraživanih aspekata stresom uzorkovane psihološke iscrpljenosti jest sagorijevanje (engl. *burnout*; Norberg, 2007). Sindrom sagorijevanja uključuje psihičku, emocionalnu i kognitivnu iscrpljenost, a posljedica je dugotrajne izloženosti stresu, u interakciji sa situacijskim i osobnim čimbenicima (Melamed i sur., 1992). Brojna istraživanja u

organizacijskoj psihologiji ukazuju na to da izloženost kroničnom stresu na poslu smanjuje resurse zaposlenika i njihove mogućnosti nošenja sa zahtjevima te dovodi do sagorijevanja na poslu (engl. *job burnout*). Kao psihološki sindrom, sagorijevanje na poslu ima tri temeljne dimenzije: emocionalna iscrpljenost, depersonalizacija te doživljaj smanjenog osobnog postignuća (Maslach i Jackson, 1981). Posljedice sagorijevanja na poslu uključuju posljedice po mentalno zdravlje (smanjen osjećaj kompetencije, povećan rizik od depresije i alkoholizma) te fizičko zdravlje (povećan rizik od kroničnih bolesti i prerane smrti; Maslach i sur., 2001). Iako se prvotno smatralo da je sagorijevanje isključivo povezano sa stresom na poslu, novija istraživanja pokazala su da ono može biti posljedica stresa neovisno o njegovu izvoru (Mikolajczak i sur., 2018).

Roditeljsko sagorijevanje (engl. *parental burnout*) je specifični sindrom koji nastaje zbog produljene izloženosti kroničnom roditeljskom stresu, odnosno kada ograničeni resursi ne uspijevaju kompenzirati visoke zahtjeve (Mikolajczak i sur., 2018). Roskam i sur. (2017) definirali su roditeljsko sagorijevanje kao stanje intenzivne iscrpljenosti povezane s roditeljskom ulogom, u kojoj osoba postaje emocionalno udaljena od svoje djece i sumnja u svoje kapacitete da bude dobar roditelj. Za razliku od sagorijevanja na poslu, konstrukt roditeljskog sagorijevanja je tek nedavno postao fokusom znanstvenih istraživanja s empirijskim pokazateljima da i roditeljski stres može dovesti do sagorijevanja (Mikolajczak i sur., 2018). Unatoč sličnim korelatima, istraživanja su pokazala da je roditeljsko sagorijevanje odvojeni konstrukt od sagorijevanja na poslu, stresa i depresije (Mikolajczak i sur., 2020).

Prema definiciji, roditeljsko sagorijevanje ima tri dimenzije (Mikolajczak i sur., 2018). Prva je dimenzija preplavljajući *osjećaj iscrpljenosti* u roditeljskoj ulozi. Iscrpljenost je obično prva manifestacija i znak sagorijevanja, a roditelji izjavljuju da se osjećaju umorno, bez energije te kao da se ne mogu nositi sa svojom roditeljskom ulogom (Lebert-Charron i sur., 2021). Druga dimenzija je *emocionalno udaljavanje* od djece koju obilježava postepeno smanjena pažnja i uključenost u odgoj, gubitak užitka u provođenju vremena s djecom, poteškoće u pokazivanju ljubavi te smanjeno ulaganje u odnos s djecom. Treća dimenzija je *osjećaj smanjenog roditeljskog postignuća* ili nekompetentnosti u roditeljskoj ulozi. Ovu dimenziju obilježava sumnja u vlastite roditeljske sposobnosti pri kojoj se roditelji osjećaju kao da se ne mogu nositi s problemima, da više nisu roditelji kakvi su nekoć bili te da ne mogu ispuniti zahtjeve svoje roditeljske uloge (Mikolajczak i sur., 2018). Roskam i sur. (2018) razvile su *Upitnik roditeljskog sagorijevanja (Parental Burnout Assessment, PBA)* prema kojem postoje četiri dimenzije roditeljskog sagorijevanja. *Osjećaj iscrpljenosti* te *emocionalno udaljavanje* od djece

iste su kao i u ranijoj teoriji, no *osjećaj smanjenog roditeljskog postignuća* redefiniran je tako da obuhvaća dvije dimenzije. Prva dimenzija je *kontrast* sa samim sobom, za kojeg autorice tvrde da je svojstven sagorijevanju – ako se osoba ne razlikuje po svom roditeljstvu sada i u prošlosti, tada nije došlo do sagorijevanja. Roditelji koji doživljavaju roditeljsko sagorijevanje osjećaju diskrepanciju između toga kakvi su sada i kakvi su nekoć bili. Posljednja dimenzija prema Upitniku roditeljskog sagorijevanja jest *osjećaj zasićenosti* u roditeljskoj ulozi. Roskam i sur. (2018) tvrde da svi roditelji koji doživljavaju sagorijevanje izgube osjećaj zadovoljstva i ispunjenosti (odnosno budu zasićeni roditeljskom ulogom), no ne izgube svi osjećaj kompetentnosti. Svi roditelji ponekad mogu doživjeti neke od navedenih simptoma, no ono što roditeljsko sagorijevanje čini zabrinjavajućim psihološkim stanjem jest broj simptoma i učestalost njihova javljanja, koji su pokazatelji jačine sagorijevanja (Mikolajczak i Roskam, 2020).

Roditeljsko sagorijevanje ima zabrinjavajuće visoku stopu prevalencije diljem svijeta. Iako su validacije mjernih instrumenata potvrdile da se roditeljsko sagorijevanje može mjeriti, trenutno još uvijek ne postoje službene norme za utvrđivanje klinički značajnih razina (Roskam i sur., 2017). Zbog varijacija u korištenim mjernim instrumentima, postavljenim graničnim vrijednostima i ciljnim populacijama, teško je interpretirati dobivene varijacije u prevalenciji u raznim kulturama (Roskam i sur., 2021). Unatoč manjku studija za cjeloživotnu prevalenciju, prema konzervativnim procjenama barem 5% roditelja doživljava kliničke razine roditeljskog sagorijevanja (Roskam i sur., 2021). U raznim istraživanjima dobivene su različite stope prevalencije, od manje od 1% pa do 30% u nekim zemljama (Lindström i sur., 2011). U velikom istraživanju u kojem su sudjelovale 42 zemlje iz cijeloga svijeta, Roskam i sur. (2021) zaključili su da postoji značajan utjecaj kulturalnih faktora koji dovode do razlika u roditeljskom sagorijevanju. Individualizam je identificiran kao jedan od značajnih kulturoloških faktora povezanih s razlikama u stopama sagorijevanja, a roditelji koji su imali više rezultate na mjerama individualizma, imali su i više razine roditeljskog sagorijevanja. Rezultati istraživanja ukazuju na mogućnost različitih korelata roditeljskog sagorijevanja u raznim kulturama, a zbog toga bi i načini prevencije i intervencije morali biti drugačiji (Mikolajczak i Roskam, 2020). U Hrvatskoj dosad nisu provedena istraživanja roditeljskog sagorijevanja kao konstrukta, no zbog kolektivističke kulture mogli bismo očekivati niže rezultate na roditeljskom sagorijevanju u usporedbi s individualističkim zemljama.

Roditeljsko sagorijevanje ima dalekosežni utjecaj na roditelje, partnerski odnos i dijete (Mikolajczak i sur., 2019). Roditelji koji doživljavaju više razine roditeljskog sagorijevanja

češće doživljavaju depresivne simptome, suicidalne misli, poremećaje spavanja i zdravstvene poteškoće te imaju veći rizik za razvoj ovisnosti, a također izvještavaju o većoj učestalosti i intenzitetu partnerskih konflikata. Osim utjecaja na roditelje, sagorijevanje ima značajan utjecaj i na djecu. U obiteljima gdje roditelji doživljavaju sagorijevanje zabilježen je veći stupanj zanemarivanja i zlostavljajućih ponašanja prema djeci (Mikolajczak i sur., 2018). Ove su posljedice također zabilježene i kod sagorijevanja na poslu, no istraživanja pokazuju da su one češće kod roditeljskog sagorijevanja, što nije iznenađujuće s obzirom na to da roditelji ne mogu dati otkaz ili uzeti slobodne dane od roditeljske uloge (Roskam i sur., 2021). Na temelju brojnih rezultata istraživanja prema kojima roditeljsko sagorijevanje ima snažne negativne posljedice, brojni istraživači rade na identifikaciji i razvitku efikasnih intervencija koje bi smanjile stope roditeljskog sagorijevanja. Brianda i sur. (2020) istraživali su djelotvornost dvije vrste intervencija kod roditeljskog sagorijevanja – direktivne i nedirektivne. Direktivne intervencije usmjerene su na glavne roditeljske stresore poput društvenog pritiska, roditeljskog perfekcionizma i manjka suroditeljske podrške, te resurse poput emocionalne kompetencije, uspješnih odgojnih postupaka i nošenja sa stresom. Nedirektivne intervencije bile su usmjerene na pružanje podrške, aktivno slušanje i empatiju te pružanje sigurnog mjesta na kojem roditelji mogu podijeliti svoje brige. Nalazi su pokazali da su obje intervencije jednako uspješne u smanjenju roditeljskog sagorijevanja te su obje uspješnije od izostanka intervencije u kontrolnoj grupi, gdje kroz vrijeme nije došlo do pada stope sagorijevanja.

Korelati roditeljskog sagorijevanja

Rizični faktori za roditeljsko sagorijevanje uključuju sve potencijalne faktore koji bi mogli povećati roditeljske zahtjeve, smanjiti roditeljske resurse, ili oboje (Mikolajczak i sur., 2018). Neke od varijabli koje su se dosad proučavale u kategoriji *roditeljskih karakteristika* kao korelata roditeljskog sagorijevanja su: dob i spol roditelja, razina obrazovanja, osobine ličnosti, samoeфикаsnost, pozitivno roditeljstvo i stilovi privrženosti. Ženska rodna uloga identificirana je kao rizični faktor za roditeljsko sagorijevanje. Nalazi da majke konzistentno pokazuju više razine sagorijevanja od očeva objašnjavaju se time što su žene generalno više uključene u odgoj i brigu za djecu od muškaraca (Lindahl Norberg, 2007). Pri istraživanju povezanosti dobi i roditeljskog sagorijevanja nisu pronađeni jednoznačni nalazi. Istraživanja roditeljskog stresa pokazala su da je dob majki značajan prediktor stresa, pri čemu starije majke izvještavaju o višim razinama roditeljskog stresa (Macias i sur., 2001), no isti nalazi nisu konzistentno replicirani i kod istraživanja roditeljskog sagorijevanja. U nekim istraživanjima dob roditelja nije bila značajan prediktor roditeljskog sagorijevanja (Mikolajczak i sur., 2018), dok je u

drugim istraživanjima pronađena korelacija dobi samo s nekim dimenzijama sagorijevanja. Le Vigouroux i Scola (2018) u svom su istraživanju zaključile da mlađi roditelji pokazuju više rezultate na dimenziji iscrpljenosti nego stariji roditelji, dok stariji roditelji ostvaruju više rezultate na dimenziji smanjenog roditeljskog postignuća.

Istraživanja u području odnosa roditeljstva i razine obrazovanja pokazuju da majke nižih razina obrazovanja manje nadziru djecu te primjenjuju više negativnih roditeljskih postupaka poput negativnog discipliniranja i odbacivanja djeteta (Kuterovac Jagodić i sur., 2006). Niže razine obrazovanja povezane su i s negativnim obiteljskim interakcijama i dječjim problemima u ponašanju poput agresivnosti (Dubow i sur., 2009). Unatoč tim nalazima, obrazovanje majki dosad nije identificirano kao značajan rizični faktor za roditeljsko sagorijevanje (Mikolajczak i sur., 2018). Dosadašnja istraživanja povezanosti socioekonomskog statusa i roditeljskog sagorijevanja pokazala su da niski prihodi i financijski problemi predstavljaju značajan rizični faktor za roditeljsko sagorijevanje zbog manje dostupnosti raznih resursa (dadilja, izvanškolske aktivnosti; Mikolajczak i sur., 2018).

Nalazi dosadašnjih istraživanja ukazuju na značajnu povezanost tri osobine ličnosti s roditeljskim sagorijevanjem – neuroticizma, ugodnosti i savjesnosti, dok istraživanja otvorenosti i ekstraverzije ne pokazuju konzistentne nalaze. Roditelji koji imaju poteškoće s iniciranjem i održavanjem pozitivnih afektivnih odnosa sa svojom djecom (visoki neuroticizam), identificiranjem i odgovaranjem na njihove potrebe (niska ugodnost) ili osiguravanjem strukturirane i koherentne okoline za svoju djecu (niska savjesnost) imaju veći rizik za roditeljsko sagorijevanje (Le Vigouroux i sur., 2017). Prinzie i sur. (2009) svojom su meta-analizom pokazali da su visoke razine neuroticizma povezane s intruzivnijim, previše zaštitničkim i strožim načinom roditeljstva, a zbog intenzivnijih reakcija na životne događaje, roditelji visoko na dimenziji neuroticizma imaju veću učestalost negativnih interakcija s djecom. Savjesniji roditelji pridržavaju se odgojnih postupaka kojima kreiraju više strukturiranu i koherentniju okolinu za svoju djecu. Ugodniji roditelji pozitivnije doživljavaju ponašanje svoje djece te bolje identificiraju i reagiraju na njihove potrebe. Roditelji koji su visoko na otvorenosti osiguravaju stimulativniju okolinu za svoju djecu i manje su restriktivni (Prinzie i sur., 2009). Roditelji viši na dimenziji ekstraverzije češće imaju autoritativni stil roditeljstva, češće su podržavajući, a uspostavljaju i više socijalnih kontakata (Huver i sur., 2010). Iako je većina istraživanja odbacila hipotezu da su otvorenost kao iskustvu i ekstraverzija značajni prediktori roditeljskog sagorijevanja, Vinayak i Dhanoa (2017) izvještavaju o

značajnoj negativnoj povezanosti otvorenosti i ekstraverzije s roditeljskim sagorijevanjem kod roditelja djece s hiperbilirubinemijom

U kategoriji *karakteristika djeteta* istraživanja su krenula od djece s kroničnim bolestima ili poteškoćama u razvoju. Nedvojbeno je da su roditelji djece s bihevioralnim i emocionalnim poteškoćama, poteškoćama u učenju te roditelji djece s invaliditetom ili kroničnom bolesti u povećanom riziku od roditeljskog sagorijevanja (Lindahl Norberg, 2007). Kasnija istraživanja potvrdila su da roditeljsko sagorijevanje nije ograničeno na roditelje bolesne djece (Le Vigouroux i sur., 2017). Nalazi istraživanja također pokazuju da veći broj djece predstavlja rizik za roditeljsko sagorijevanje jer zahtijeva veću uključenost roditelja i povećava emocionalne i financijske zahtjeve za roditelje (Le Vigouroux i Scola, 2018). U istraživanju zaposlenih majki dobiveno je da majke s manjim brojem djece pokazuju više pozitivnog roditeljstva (Sočo i Keresteš, 2011), dok roditelji s većim brojem djece izvještavaju o većim razinama emocionalne udaljenosti od djece (Le Vigouroux i Scola, 2018). Dob djece također se pokazala značajnim rizičnim faktorom za roditeljsko sagorijevanje, pri čemu roditelji mlađe djece izvještavaju o višim razinama sagorijevanja zbog povećanih zahtjeva i stresa kojeg donosi briga za dijete mlađe od pet godina (Mikolajczak i sur., 2018). Neka su istraživanja pokazala da je dob djece povezana s dimenzijom *gubitka osjećaja roditeljskog postignuća*, odnosno da roditelji starije djece imaju veći rizik za roditeljsko sagorijevanje u ovoj dimenziji zbog kompleksnosti adolescencije i nižeg zadovoljstva u roditeljskoj ulozi u toj fazi roditeljstva (Le Vigouroux i Scola, 2018).

Treća skupina istraživanja odnosi se na *kontekstualne izvore stresa i podrške* kao korelata roditeljskog sagorijevanja. U posljednjih se godinu dana kao bitan kontekstualni izvor stresa pojavila pandemija virusa COVID-19 koja je pogodila cijeli svijet. Pandemija je uzrokovala mnoge neočekivane promjene i donijela nove zahtjeve pred roditelje, uključujući financijske gubitke, gubitke radnih mjesta, brigu oko zaraze virusom, nošenje s online školom i dječjim emocijama oko neizvjesnosti i promjena te epidemiološke mjere fizičke distance koje su prekinule obiteljske rutine i smanjile broj socijalnih kontakata. Pandemija koronavirusa stavila je fokus javnosti na roditeljske brige te su provedena brojna istraživanja djelovanja pandemije na roditeljsko sagorijevanje, ali i najučinkovitijih intervencija kojima bi se pomoglo roditeljima. Rezultati istraživanja pokazuju da su se razine stresa kod roditelja značajno povećale tijekom pandemije (Adams i sur., 2021). Roditeljska nezaposlenost, financijska nesigurnost, nedostupnost socijalne podrške i manjak slobodnih aktivnosti za roditelje rizični su faktori za razvitak roditeljskog sagorijevanja (Griffith, 2020). Rezultati istraživanja

Marchetti i sur. (2020) ukazuju na to da preko 80% majki u Italiji doživljava visoke razine, a 17% iznimno visoke razine roditeljskog stresa za vrijeme pandemije koronavirusa.

Prema Arambašić (2003), traumatski događaj je onaj izvan granica uobičajenog iskustva, a pri kojem je obično riječ o prijetnji životu ili tjelesnom integritetu osobe ili bliskih drugih ljudi. U traumatske događaje spadaju i prirodne nepogode poput potresa. Veliki potres u Zagrebu 22. ožujka 2020., razorni potres kod Petrinje 29. prosinca 2020. te brojni manji potresi koji su zadesili Hrvatsku u tom razdoblju za velik broj ljudi bili su intenzivno stresno ili traumatsko iskustvo. Takvo iskustvo može narušiti obiteljsko funkcioniranje, potaknuti razvoj psihopatologije, ali i narušiti socijalnu mrežu zbog selidbe, promjene škole ili gubitka posla (Kilić i sur., 2011). Iako još nisu provedena istraživanja koja bi dovela u vezu traumatske događaje poput potresa i roditeljsko sagorijevanje, moguće je zaključiti kako bi takvi događaji mogli značajno povećati razinu stresa u obitelji te biti potencijalni rizični faktor za roditeljsko sagorijevanje.

Prema Procesnom modelu odrednica roditeljstva, socijalna mreža može biti značajan kontekstualni izvor stresa ili podrške. Belsky (1984) je pokazao kako podrška obitelji, prijatelja i partnera bez sumnje pozitivno utječu na roditeljsko funkcioniranje. Prema modelu stresa Lazarusa i Folkmana (1984), socijalna podrška jedan je od mehanizama suočavanja sa stresom i zaštitni faktor od štetnih posljedica stresa. U slučaju roditeljstva, socijalna podrška ima tri funkcije: pružanje emocionalne podrške (npr. ljubav i međusobno prihvaćanje), pružanje instrumentalne podrške (npr. direktna pomoć u obiteljskim obavezama, financijska pomoć) te pružanje socijalnih očekivanja (smjernice o tome što jest, a što nije prihvatljivo; Mitchell i Trickett, 1980, prema Belsky 1984). Szczygiel i sur. (2020) pokazali su da je dostupnost socijalne podrške vrlo snažan zaštitni faktor kod roditeljskog sagorijevanja.

U ovom smo se istraživanju usmjerili na korelate roditeljskog sagorijevanja prema trima kategorijama iz Procesnog modela odrednica roditeljstva (Belsky, 1984) – karakteristike roditelja, karakteristike djeteta te kontekstualne izvore stresa i podrške te smo ispitali njihov relativni doprinos u objašnjenju roditeljskog sagorijevanja. Posebno nas je zanimalo predstavljaju li trenutni kontekstualni izvori stresa (pandemija i potresi) bitne rizične faktore za razvitak roditeljskog sagorijevanja.

CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja jest ispitati u kojoj mjeri karakteristike roditelja, karakteristike djece te pojedini aspekti konteksta doprinose objašnjenju roditeljskog sagorijevanja majki maloljetne djece za vrijeme pandemije koronavirusa i potresa. Dosadašnja istraživanja roditeljskog sagorijevanja uspjela su identificirati neke rizične i zaštitne faktore, no ukazala su i na kulturalne razlike u manifestaciji i korelatima roditeljskog sagorijevanja. Uz korelate utvrđene u ranijim istraživanjima zanimalo nas je i kakvu ulogu u roditeljskom sagorijevanju ima trenutni kontekst u Hrvatskoj vezan uz pandemiju koronavirusa i potrese te doprinosi li on značajno roditeljskom sagorijevanju. Roditeljsko sagorijevanje kao konstrukt dosad se još nije istraživao u Hrvatskoj te ne postoje norme za usporedbu prije pojave pandemije i potresa.

Problemi i hipoteze

Problem 1: Utvrditi doprinos individualnih karakteristika majki (dob, obrazovanje, percipirani socioekonomski status, ličnost), karakteristika djece (broj djece i dob najstarijeg djeteta) te kontekstualnih izvora stresa (stres izazvan potresima, negativan utjecaj potresa na obitelj, pogođenost pandemijom) i podrške (socijalna podrška) u objašnjenju ukupne varijance roditeljskog sagorijevanja majki.

Hipoteza 1: Pozitivni prediktori roditeljskog sagorijevanja majki bit će: dob majki, neuroticizam, broj djece, stres izazvan potresima, negativan utjecaj potresa na obitelj te pogođenost pandemijom. Negativni prediktori roditeljskog sagorijevanja bit će: obrazovanje majki, percipirani socioekonomski status, ugodnost, savjesnost, ekstraverzija, otvorenost ka iskustvu, dob najstarijeg djeteta te socijalna podrška.

Hipoteza 2: Rezultati na upitnicima stresa izazvanog potresima, negativnog utjecaja potresa na obitelj, socijalne podrške te utjecaja pandemije imat će statistički značajnu inkrementalnu prediktivnost povrh individualnih karakteristika majki i karakteristika djece za kriterij roditeljskog sagorijevanja.

Problem 2: Ispitati razlikuje li se doprinos pojedinih prediktora u objašnjenju varijance četiri dimenzije roditeljskog sagorijevanja (osjećaj iscrpljenosti, emocionalna udaljenost, kontrast sa sobom iz prošlosti, osjećaj zasićenosti roditeljskom ulogom).

Hipoteza 3: Sve četiri dimenzije roditeljskog sagorijevanja imat će jednake prediktore, osim dobi majke koja će biti negativni prediktor za dimenziju iscrpljenosti, a pozitivni prediktor za ostale tri dimenzije, te dobi najstarijeg djeteta koja će biti pozitivan prediktor za dimenziju kontrasta sa sobom iz prošlosti, a negativan prediktor za ostale tri dimenzije. Pozitivni prediktori svih dimenzija bit će: neuroticizam, broj djece, stres izazvan potresima, negativan utjecaj potresa na obitelj te pogođenost pandemijom. Negativni prediktori svih dimenzija bit će: obrazovanje majki, percipirani socioekonomski status, ugodnost, savjesnost, ekstraverzija, otvorenost ka iskustvu, te socijalna podrška.

Problem 3: Usporediti razinu roditeljskog sagorijevanja majki maloljetne djece u Hrvatskoj za vrijeme kriza izazvanih potresima i pandemijom s razinom roditeljskog sagorijevanja majki iz komparabilnog belgijskog uzorka prije pandemije koronavirusa.

Hipoteza 4: Majke maloljetne djece u Hrvatskoj za vrijeme kriza izazvanih potresima i pandemijom doživljavat će više razine roditeljskog sagorijevanja u odnosu na rezultate istraživanja komparabilnih uzoraka majki prije pandemije.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 281 majka i 20 očeva. S obzirom na slab odaziv muškaraca, statističke analize napravljene su samo na podacima majki. Iz daljnje obrade isključeni su rezultati 42 ispitanice koje nisu udovoljavale uvjetu istraživanja da imaju maloljetnu djecu bez teškoća u razvoju. Preostalih 239 sudionica bilo je u dobi od 25 do 55 godina ($M = 36.56$, $SD = 5.49$). Završenu srednju školu ili niže obrazovanje ima 41.4% sudionica, dok je njih 58.6% završilo višu školu, diplomski ili poslijediplomski studij. Kada govorimo o materijalnom stanju, 3.3% ispitanica izjavilo je da imaju ispodprosječno ili znatno ispodprosječno materijalno stanje, 70.7% izjavilo je da je na razini prosjeka, dok njih 25.9% procjenjuje da imaju iznadprosječno ili znatno iznadprosječno materijalno stanje. Što se tiče radnog statusa, 84.9% sudionica je zaposleno, 12.1% je nezaposleno, a 2.9% izjasnilo se kao umirovljena osoba, studentica ili osoba na porodiljnom dopustu. Od zaposlenih majki 14.7% radilo je od kuće, 57.8% odlazilo je u radnu organizaciju, dok je 27.5% njih imalo kombinaciju rada od kuće i iz radne organizacije. Od 239 majki, 31% ima jedno dijete, 48.1% dvoje djece, a 20.9% troje ili više

djece. Prosječna dob najstarijeg djeteta iznosila je 8.42 godine ($SD = 4.49$, raspon od 2 do 17 godina). Najveći postotak majki, njih 89.6% je u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, 5.9% je rastavljeno, 2,9% su u vezi, dok 1.3% majki izjavljuje da su slobodne. Većina sudionica (66.5%) izjavila je da ne dolazi iz područja najviše pogođenih potresima.

Mjerni instrumenti

Za provođenje ovog istraživanja korišteni su *Upitnik općih karakteristika*, *Upitnik simptoma povezanih s potresom*, *Upitnik utjecaja pandemije koronavirusa na život*, *Upitnik velikih pet crta ličnosti*, *Skala percipiranog negativnog utjecaja potresa na obitelj*, *Skala roditeljskog sagorijevanja* i *Multidimenzionalna skala percipirane socijalne podrške*.

Upitnik općih karakteristika sadržavao je pitanja o dobi, spolu, najvišem završenom stupnju obrazovanja, trenutnom radnom statusu, statusu veze, broju i dobi djece, percipiranom socioekonomskom statusu, veličini mjesta u kojem su proveli najveći dio svog života te kontrolno pitanje o tome imaju li dijete s teškoćama u razvoju. U ovom smo istraživanju iz analize uklonili rezultate majki koje imaju dijete s teškoćama u razvoju kako bismo postigli dodatnu kontrolu i eliminirali utjecaj tog faktora koji dokazano utječe na roditeljsko sagorijevanje, a koji u ovom istraživanju nije bio od interesa. Uz to, upitnik je sadržavao pitanja o tome žive li u području najviše pogođenom potresom te je li potres nanio materijalnu štetu u njihovom životnom prostoru.

Za ispitivanje osobina ličnosti korišten je *Upitnik velikih pet crta ličnosti (Big Five Inventory, BFI-44; Benet-Martinez i John, 1998)*. Ovaj upitnik mjeri pet osobina ličnosti prema petofaktorskom modelu: ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i otvorenost ka iskustvu. Zadatak sudionika bio je za svaku od 44 tvrdnje procijeniti stupanj slaganja te odabrati odgovor na skali Likertovog tipa od 1 do 5, pri čemu 1 označava „Uopće se ne slažem“, a 5 „U potpunosti se slažem“. Rezultati na upitniku izražavaju se kao aritmetička sredina odgovora na čestice, posebno za svaku osobinu ličnosti. Koeficijenti unutarnje konzistencije za žene u ranijim istraživanjima obično se kreću između $\alpha = 0.75$ i $\alpha = 0.92$ (Alansari, 2016). Pouzdanost unutarnje konzistencije u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .75$ za ekstraverziju; $\alpha = .64$ za ugodnost; $\alpha = .74$ za savjesnost; $\alpha = .82$ za neuroticizam i $\alpha = .84$ za otvorenost ka iskustvu.

Za potrebe istraživanja konstruiran je *Upitnik simptoma povezanih s potresom*. Upitnik se sastoji od 16 čestica iz četiri skupine simptoma potencijalno povezanih sa stresom kojeg su

uzrokovali potresi: kognitivnih (npr. „sjećanje na potres [„slike“ doživljenog potresa]), emocionalnih („osjećaj tuge“), bihevioralnih („pojačana osjetljivost [npr. trzanje] na iznenadne zvukove“) i tjelesnih (npr. „lupanje srca“). Zadatak sudionika bio je označiti koliko im se često nakon doživljenog potresa događa svaki od simptoma na skali od 1 do 4, pri čemu 1 označava „Nikad“, 2 „Rijetko (jednom tjedno), 3 „Ponekad (2-4 puta tjedno)“ i 4 „Često (svaki ili gotovo svaki dan)“. Ukupni rezultat izražen je kao suma odgovora na čestice, pri čemu veći rezultat označava višu razinu simptoma povezanih sa stresom uzrokovanim potresima. Faktorska analiza skale metodom glavnih komponenata potvrdila je postojanje jednofaktorske strukture. Pouzdanost unutarnje konzistencije iznosi $\alpha = .95$.

Za ispitivanje utjecaja kojeg su potresi ostavili na obitelji konstruirali smo *Skalu percipiranog negativnog utjecaja potresa na obitelj*. Skala se sastoji od šest čestica (npr. „U mojoj se obitelji povećala razina stresa nakon potresa“), a zadatak sudionika bio je označiti u kojoj se mjeri čestice odnose na njihovu obitelj na skali od 1 do 5, pri čemu 1 označava „Uopće se ne odnosi na moju obitelj“, a 5 „U potpunosti se odnosi na moju obitelj“. Ukupni rezultat izražen je kao suma odgovora na čestice, pri čemu veći rezultat označava veći negativni utjecaj potresa na obitelj. Faktorska analiza metodom glavnih komponenata ukazuje na postojanje jednofaktorske strukture skale. Pouzdanost unutarnje konzistencije iznosi $\alpha = .86$.

Za utvrđivanje pogodnosti pandemijom koronavirusa korištena je jednočestična mjera. Čestica se odnosila na procjenu utjecaja pandemije na život sudionica („Označite na koji je način pandemija COVID-19 virusa utjecala na Vaš život“). Ponuđeno je nekoliko kategorija odgovora koje opisuju značajne posljedice pandemije, pri čemu su sudionici mogli odabrati samo jedan odgovor (gubitak posla, teški oblik zaraze koronavirusom sudionice ili bliske osobe, smrt bliske osobe uzrokovana koronavirusom), i jedna otvorena opcija. Rezultati su izraženi dihotomno, pri čemu je jedan bod dodijeljen bilo kakvom značajnom utjecaju pandemije o kojem su sudionice izvijestile ili navele u otvorenoj opciji, dok je nula pridana ukoliko su sudionice odgovorile da pandemija nije značajno utjecala na njihov život.

Za ispitivanje percepcije socijalne podrške korištena je *Multidimenzionalna skala percipirane socijalne podrške (Multidimensional Scale of Perceived Social Support; Zimet i sur., 1988)*, koju su na hrvatski jezik prevele Medved i Keresteš (2011). Skala se sastoji od 12 tvrdnji, po četiri za mjerenje percipirane podrške obitelji (npr. „Moja obitelj je voljna pomoći mi kod donošenja odluka“), prijatelja (npr. „Imam prijatelje s kojima mogu dijeliti radost i tugu“) i posebne osobe (npr. „Postoji posebna osoba koja je tu kada mi je potrebna“). Zadatak sudionika bio je da na skali od 1 do 7 (pri čemu 1 znači „Uopće se ne slažem“, a 7 „Potpuno

se slažem“) označe stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom. Ukupni rezultat formirao se kao aritmetička sredina odgovora na česticama, pri čemu veći rezultat označava veću razinu ukupne percipirane socijalne podrške iz svih izvora. Faktorska analiza skale metodom glavnih komponenata u ovom istraživanju upućuje na postojanje dva faktora (podrška prijatelja i posebne osobe te podrška obitelji). S obzirom na visoke interkorelacije među podljestvicama (od .71 do .83), u ovom smo radu odlučili koristiti samo ukupni rezultat kao mjeru percipirane socijalne podrške. Pouzdanost unutarnje konzistencije cijele skale u istraživanju Medved i Keresteš (2011) iznosi $\alpha = .88$, dok u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .97$.

Roditeljsko sagorijevanje ispitivano je *Upitnikom roditeljskog sagorijevanja* (engl. *Parental Burnout Assessment; PBA*; Roskam i sur., 2018). PBA je za potrebe ovog istraživanja preveden na hrvatski jezik standardnom metodom dvostruko-slijepog prijevoda uz pomoć dva engleska govornika. Upitnik se sastoji od 23 čestice te mjeri četiri temeljne dimenzije roditeljskog sagorijevanja – iscrpljenost u roditeljskoj ulozi (npr. „Osjećam se potpuno pregaženo u ulozi roditelja“), kontrast sa sobom iz prošlosti (npr. „Govorim si da više nisam roditelj kakav sam bio“), osjećaj zasićenosti roditeljskom ulogom (npr. „Ne mogu više izdržati biti roditelj“) te emocionalno udaljavanje od djece (npr. „Više nisam u stanju pokazati svom djetetu/svojoj djeci koliko ga/ih volim“). Zadatak sudionika bio je na skali Likertovog tipa od 1 do 7 procijeniti koliko se često osjećaju kao što to čestica opisuje, gdje je 1 značilo „Nikada“, 2 „Nekoliko puta godišnje“, 3 „Jednom mjesečno ili rjeđe“, 4 „Nekoliko puta mjesečno“, 5 „Jednom tjedno“, 6 „Nekoliko puta tjedno“ i 7 „Svaki dan“. Ukupni rezultat izražen je kao suma odgovora na čestice, pri čemu veći rezultat indicira veći stupanj roditeljskog sagorijevanja. Skalni rezultati formirani su kao suma procjena na česticama koje pripadaju određenoj skali. Struktura ovog upitnika na hrvatskom jeziku provjerena je korištenjem faktorske analize metodom glavnih komponenata s varimax rotacijom. Dobiveni rezultati ukazuju na postojanje tri faktora, odnosno tri podljestvice: iscrpljenost u roditeljskoj ulozi, kontrast sa sobom iz prošlosti te faktor kojeg čini primarno zasićenost u roditeljskoj ulozi, ali i nekoliko čestica iz ljestvica emocionalne udaljenosti i iscrpljenosti. Unatoč dobivenoj trofaktorskoj faktorskoj strukturi na našem uzorku, odlučili smo daljnju obradu provesti na izvornoj četverofaktorskoj strukturi podržanoj teorijom i istraživanjima. Pouzdanost unutarnje konzistencije kompozita u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .96$, dok za podljestvicu iscrpljenosti (9 čestica) iznosi $\alpha = .94$, za podljestvicu emocionalne udaljenosti (3 čestice) $\alpha = .67$, za zasićenost roditeljskom ulogom (5 čestica) $\alpha = .89$ te za kontrast sa sobom iz prošlosti (6 čestica) $\alpha = .92$.

Postupak

Istraživanje je provedeno tijekom dva tjedna u siječnju 2021. godine putem online upitnika konstruiranog na platformi Google obrasci. Upitnik je uz poziv za istraživanje podijeljen u nekoliko grupa za roditelje na društvenoj mreži Facebook. U istraživanju su mogli sudjelovati roditelji djece između dvije i osamnaest godina. Na početku upitnika nalazila se uputa s kratko objašnjenom svrhom istraživanja te je naglašeno kako je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i anonimno te kako će se prikupljeni podaci koristiti isključivo u istraživačke svrhe na grupnoj razini. Vrijeme ispunjavanja procijenjeno je na 15 minuta, a sudionici su obaviješteni da od sudjelovanja mogu odustati u bilo kojem trenutku. Pristanak sudionika dobiven je njihovim pritiskom na tipku „Next“ ili „Dalje“. Zadatak sudionika bio je odgovoriti na pitanja u upitniku općih karakteristika, *Upitniku simptoma povezanih s potresom*, *Upitniku utjecaja pandemije koronavirusa na život*, *Upitniku velikih pet crta ličnosti*, *Skali percipiranog negativnog utjecaja potresa na obitelj*, *Skali roditeljskog sagorijevanja i Multidimenzionalnoj skali percipirane socijalne podrške*. Na početku svakog upitnika sudionici su dobili kratku uputu o pojedinom upitniku i načinu ispunjavanja.

REZULTATI

U prvom koraku obrade rezultata provedena je deskriptivna analiza podataka. U *Tablici 1* navedene su aritmetičke sredine, standardne devijacije, minimalni i maksimalni teoretski rezultati na skalama te indeksi asimetričnosti i spljoštenosti, a u *Tablici 2* frekvencije za kategorijalne varijable. Za provjeru normaliteta distribucija proveden je Kolmogorov-Smirnovljev test. S obzirom na strogost testa pri velikim uzorcima pri kojima i manja odstupanja proglašava značajnima, rezultati testa su očekivano značajni, odnosno pokazuju da distribucije svih varijabli značajno odstupaju od normalne distribucije. Kao dodatnu provjeru proveli smo vizualnu inspekciju normaliteta distribucija na histogramima pojedinih varijabli. Zaključujemo kako varijable socijalne podrške, negativnog utjecaja potresa na obitelj, roditeljskog sagorijevanja te sve četiri dimenzije te varijable (iscrpljenost u roditeljskoj ulozi, kontrast sa sobom iz prošlosti, zasićenost roditeljskom ulogom i emocionalna udaljenost od djece) vizualno odstupaju od normalne distribucije. Kako bismo to potvrdili, izračunali smo z-vrijednosti indeksa asimetričnosti i spljoštenosti podijelivši iznose indeksa s njihovim pripadajućim standardnim pogreškama (*Tablica 1*). Rezultati pokazuju da dobivene z-vrijednosti asimetričnosti i spljoštenosti za varijable socijalne podrške i roditeljskog sagorijevanja te sve četiri njene dimenzije odstupaju od kriterija $\pm 3z$, odnosno normalne

distribucije. Varijabla negativnog utjecaja potresa na obitelj odstupa od normalne distribucije samo prema kriteriju simetričnosti. Varijable roditeljskog sagorijevanja te sve četiri dimenzije te varijable distribuiraju se pozitivno asimetrično, dok je negativna asimetrija prisutna kod varijable socijalne podrške. S obzirom na to da socijalna podrška i roditeljsko sagorijevanje u populaciji nisu normalno distribuirani, ovakva su odstupanja očekivana. Za sve varijable usporedili smo Pearsonove i Spearmanove koeficijente korelacija te ustanovili da se oni ne razlikuju značajno, stoga smo koristili parametrijske metode obrade podataka za odgovor na postavljene probleme.

Tablica 1

Deskriptivni podaci mjerenih varijabli ($N = 239$)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>raspon</i>	<i>A</i>	<i>SE A</i>	<i>S</i>	<i>SE S</i>
Dob	36.56	5.49	25-55	0.28	0.16	-0.11	0.31
Ekstraverzija	3.46	0.64	1-5	-0.05	0.16	0.02	0.31
Ugodnost	3.70	0.51	1-5	-0.04	0.16	0.29	0.31
Savjesnost	3.83	0.56	1-5	-0.22	0.16	-0.06	0.31
Neuroticizam	2.80	0.74	1-5	0.24	0.16	-0.09	0.31
Otvorenost ka iskustvu	3.30	0.68	1-5	0.21	0.16	-0.31	0.31
Dob najstarijeg djeteta	8.42	4.49	2-17	0.43	0.16	-0.95	0.31
Socijalna podrška	5.64	1.44	1-7	-1.41	0.16	1.59	0.31
Stres izazvan potresima	34.06	12.28	16-64	0.26	0.16	-0.92	0.31
Negativan utjecaj potresa na obitelj	13.52	5.83	6-30	0.83	0.16	-0.16	0.31
Roditeljsko sagorijevanje	39.02	21.29	23-161	2.17	0.16	5.03	0.31
Iscrpljenost u roditeljskoj ulozi	18.29	10.25	9-63	1.64	0.16	2.58	0.31
Kontrast sa sobom iz prošlosti	10.59	6.54	6-42	2.09	0.16	4.44	0.31
Zasićenost roditeljskom ulogom	6.96	4.17	5-35	3.04	0.16	10.42	0.31
Emocionalna udaljenost od djece	4.51	2.53	3-21	2.34	0.16	6.45	0.31

Legenda: *A* = Indeks asimetričnosti, *S* = Indeks spljoštenosti; *SE A* = standardna pogreška indeksa asimetričnosti, *SE S* = standardna pogreška indeksa spljoštenosti; ** $p < .01$

Tablica 2Frekvencije kategorijalnih varijabli ($N = 239$)

Varijabla	Kategorije	N
Obrazovanje	Osnovna ili srednja škola	99
	Preddiplomski, diplomski ili poslijediplomski studij	140
Percipirani socioekonomski status	Ispodprosječan	8
	Prosječan	169
	Iznadprosječan	62
Broj djece	1	74
	2	115
	3 ili više	50
Život u područjima najviše pogođenim potresima	Da	80
	Ne	159
Jačina materijalne štete nastale potresima	Nema materijalne štete	170
	Blaža oštećenja	63
	Teška ili potpuna oštećenja	6
Utjecaj pandemije	Nema utjecaja	182
	Značajan utjecaj	57

U *prilogu H* nalaze se Pearsonovi koeficijenti korelacije među korištenim varijablama. Iz tablice je vidljivo da ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i socijalna podrška negativno koreliraju s roditeljskim sagorijevanjem, dok neuroticizam, stres izazvan potresima i negativan utjecaj potresa na obitelj pozitivno koreliraju s roditeljskim sagorijevanjem.

Da bismo odgovorili na prvi postavljeni problem, proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu u tri koraka. U prvom su koraku unesene varijable dobi majke, razine obrazovanja, percipiranog socioekonomskog statusa te pet osobina ličnosti kao individualne karakteristike majki. U idućem koraku unesene su varijable broja djece te dobi najstarijeg djeteta kao karakteristike djece. U posljednjem koraku uvrstili smo varijable koje se odnose na kontekst: stres izazvan potresima, negativni utjecaj potresa na obitelj, pogođenost pandemijom te varijablu socijalne podrške.

Rezultati provedene analize za kriterij ukupnog roditeljskog sagorijevanja (*Tablica 3*) pokazuju da uključeni prediktori objašnjavaju 30% varijance. Od varijabli karakteristika majki uključenih u prvom koraku značajan samostalni doprinos u objašnjenju kriterijske varijable imaju dob, percipirani socioekonomski status, ugodnost i neuroticizam koje objašnjavaju 22% varijance. Iz *Priloga H* vidljivo je da dob i percipirani socioekonomski status ne koreliraju značajno s varijablom roditeljskog sagorijevanja, no ipak su se u hijerarhijskoj regresijskoj analizi pokazali značajnim prediktorima, što može ukazivati na postojanje supresor efekta. U drugom koraku varijable karakteristika djece objašnjavaju dodatnih 2% kriterijske varijance, a

značajan samostalni doprinos ima varijabla broja djece, dok sve varijable iz prethodnog koraka zadržavaju značajnost. U trećem koraku kontekstualne varijable objašnjavaju dodatnih 6.4% varijance roditeljskog sagorijevanja. Uvođenjem kontekstualnih varijabli u ovom koraku prediktivnost varijable neuroticizma pala je ispod granice statističke značajnosti, što znači da su varijable uvedene u tom koraku objasnile dio varijance kriterija koju je objašnjavala varijabla neuroticizma. Značajan samostalni doprinos ostvarila je samo varijabla socijalne podrške, dok varijable stresa izazvanih potresima, negativnog utjecaja potresa na obitelj te utjecaja pandemije ne ostvaruju značajan samostalni doprinos, unatoč značajnim korelacijama s roditeljskim sagorijevanjem koje su vidljive u *Prilogu H*. Rezultati zadnjeg koraka regresijske analize pokazuju da veći stupanj roditeljskog sagorijevanja iskazuju majke starije dobi, nižeg percipiranog socioekonomskog statusa, koje imaju više djece, koje izvještavaju o nižoj percipiranoj socijalnoj podršci te one koje ostvaruju niže rezultate na dimenziji ugodnosti.

Tablica 3

Rezultati hijerarhijske regresijske analize u tri koraka za roditeljsko sagorijevanje ($N = 239$)

Blokovi		1. korak	2. korak	3. korak
		β	β	β
(1) Karakteristike roditelja	Dob	.12*	.20*	.19*
	Obrazovanje	.01	.00	.03
	Percipirani socioekonomski status	-.13*	-.13*	-.14*
	Ekstraverzija	-.10	-.09	-.04
	Ugodnost	-.17*	-.16*	-.16*
	Savjesnost	-.03	-.03	-.06
	Neuroticizam	.27***	.27***	.15
	Otvorenost ka iskustvu	.09	.10	.12
(2) Karakteristike djeteta	Broj djece		.16*	.19**
	Dob najstarijeg djeteta		-.13	-.16
(3) Kontekstualni izvori stresa i podrške	Socijalna podrška			-.25***
	Stres izazvan potresima			.14
	Negativan utjecaj potresa na obitelj			-.03
	Utjecaj pandemije			-.03
R		.47**	.49	.55**
R^2		.22**	.24	.30**
ΔR^2			.02	.06**

Legenda: * $p \leq .05$; ** $p \leq .01$; *** $p < .001$

Kako bismo odgovorili na drugi problem te provjerili imaju li četiri dimenzije roditeljskog sagorijevanja jednake prediktore, proveli smo četiri hijerarhijske regresijske analize odvojeno za svaku od dimenzija - osjećaj iscrpljenosti, emocionalna udaljenost, kontrast sa sobom iz prošlosti, osjećaj zasićenosti roditeljskom ulogom. Rezultati provedene

hijerarhijske analize za dimenziju iscrpljenosti (Tablica 4) pokazuju da smo ovim modelom objasnili ukupno 31.3% varijance tog kriterija. U prvom smo koraku objasnili 21% varijance varijablama ugodnosti i neuroticizma. Dodavanjem varijabli iz kategorije karakteristika djeteta objasnili smo dodatnih 4% varijance, a obje varijable iz te kategorije (broj djece i dob najstarijeg djeteta) ostvarile su značajan samostalni doprinos. U ovom se koraku uz prethodno značajne varijable dodatno značajnom pokazala i varijabla dobi majke. U trećem smo koraku dodavanjem kontekstualnih varijabli objasnili dodatnih 7% varijance, a značajnom se pokazala jedino varijabla socijalne podrške. U ovom koraku varijabla neuroticizma prestaje biti značajan pojedinačni prediktor, što znači da su varijable uvedene u tom koraku objasnile dio varijance kriterija koju je objašnjavala varijabla neuroticizma. Varijable percipiranog socioekonomskog statusa i otvorenosti ka iskustvu postaju značajne, što upućuje na postojanje supresor efekta. Značajni prediktori dimenzije iscrpljenosti u roditeljskoj ulozi u zadnjem koraku analize su dob majke, percipirani socioekonomski status, ugodnost, otvorenost ka iskustvu, broj djece i dob najstarijeg djeteta te socijalna podrška. Provedena je analiza pokazala da starije majke nižeg percipiranog socioekonomskog statusa, koje imaju veći broj djece te nižu dob najstarijeg djeteta, koje ostvaruju niže rezultate na ugodnosti, a više na otvorenosti ka iskustvu te imaju nižu percipiranu socijalnu podršku, imaju više rezultate na dimenziji iscrpljenosti u roditeljskoj ulozi.

Tablica 4

Rezultati hijerarhijske regresijske analize u tri koraka za dimenziju iscrpljenosti u roditeljskoj ulozi ($N = 239$)

Blokovi		1. korak β	2. korak β	3. korak β
(1) Karakteristike roditelja	Dob	.07	.20*	.19*
	Obrazovanje	.02	-.00	.03
	Percipirani socioekonomski status	-.11	-.12	-.12*
	Ekstraverzija	-.13	-.105	-.068
	Ugodnost	-.17*	-.15*	-.16*
	Savjesnost	.01	.00	-.03
	Neuroticizam	.27***	.28***	.13
	Otvorenost ka iskustvu	-.12	.12	.14*
(2) Karakteristike djeteta	Broj djece		.21**	.24**
	Dob najstarijeg djeteta		-.21*	-.24*
(3) Kontekstualni izvori stresa i podrške	Socijalna podrška			-.25***
	Stres izazvan potresima			.16
	Negativan utjecaj potresa na obitelj			-.00
	Utjecaj pandemije			-.02
	R	.46***	.49**	.56***
	R^2	.21***	.24**	.31***

ΔR^2

.04**

.07***

Legenda: * $p \leq .05$; ** $p \leq .01$; *** $p < .001$

Idućom su hijerarhijskom regresijskom analizom provjeravani prediktori za dimenziju emocionalne udaljenosti od djece. Rezultati u *Tablici 5* pokazuju da smo ovim modelom objasnili 17.2% varijance kriterija. U prvom smo koraku objasnili 12% varijance kriterija, a značajan samostalni doprinos ostvarile su varijable dobi i ugodnosti. Niti jedna od varijabli iz drugog koraka nije ostvarila značajan samostalni doprinos. U tom koraku varijabla dobi također prestaje biti značajna. Dodavanjem kontekstualnih varijabli u trećem koraku objasnili smo dodatnih 5% varijance kriterija, a značajan samostalni doprinos ostvarila je samo varijabla socijalne podrške, uz prethodno značajan doprinos varijable ugodnosti. Provedenom analizom ustanovili smo da majke koje su niže na ugodnosti te imaju manju percipiranu socijalnu podršku imaju više rezultate na dimenziji emocionalne udaljenosti od djece.

Tablica 5

Rezultati hijerarhijske regresijske analize u tri koraka za dimenziju emocionalne udaljenosti od djece
($N = 239$)

Blokovi		1. korak	2. korak	3. korak
		β	β	β
(1) Karakteristike roditelja	Dob	.17*	.15	.14
	Obrazovanje	.02	.03	.05
	Percipirani socioekonomski status	-.11	-.11	-.12
	Ekstraverzija	-.08	-.07	-.03
	Ugodnost	-.19**	-.20**	-.20**
	Savjesnost	.01	.01	-.01
	Neuroticizam	.11	.11	.02
	Otvorenost ka iskustvu	.03	.03	.06
(2) Karakteristike djeteta	Broj djece		.06	.08
	Dob najstarijeg djeteta		.02	.00
(3) Kontekstualni izvori stresa i podrške	Socijalna podrška			-.19**
	Stres izazvan potresima			.19
	Negativan utjecaj potresa na obitelj			-.16
	Utjecaj pandemije			-.05
	R	.35***	.35	.42*
	R^2	.12***	.12	.17*
	ΔR^2		.00	.05*

Legenda: * $p \leq .05$; ** $p \leq .01$; *** $p < .001$

U *Tablici 6* nalaze se rezultati hijerarhijske regresijske analize za dimenziju kontrasta sa sobom iz prošlosti. U prvom koraku objasnili smo 23% varijance kriterija, a kao značajni prediktori pokazali su se dob majki te neuroticizam. U drugom koraku varijable iz kategorije karakteristika djeteta nisu ostvarile samostalan doprinos, a dodatno je u tom koraku objašnjeno 1% varijance. U trećem smo koraku objasnili dodatnih 5% varijance kriterija, a kao značajan kontekstualni prediktor pokazala se socijalna podrška. Osim toga, iz prethodnih blokova varijabli u ovom se koraku kao značajan prediktor pokazao broj djece, dob majki te neuroticizam. Ovim je modelom objašnjeno ukupno 29.2% varijance dimenzije kontrasta sa sobom iz prošlosti. Provedenom analizom ustanovili smo da starije majke koje su visoko na neuroticizmu, imaju veći broj djece te manju percipiranu socijalnu podršku postižu više rezultate na dimenziji kontrasta.

Tablica 6

Rezultati hijerarhijske regresijske analize u tri koraka za dimenziju kontrasta sa sobom iz prošlosti ($N = 239$)

Blokovi		1. korak β	2. korak β	3. korak β
(1) Karakteristike roditelja	Dob	.12*	.20*	.19*
	Obrazovanje	-.00	-.02	.00
	Percipirani socioekonomski status	-.09	-.10	-.11
	Ekstraverzija	-.09	-.07	-.04
	Ugodnost	-.13	-.12	-.12
	Savjesnost	-.04	-.04	-.07
	Neuroticizam	.33***	.33***	.22**
	Otvorenost ka iskustvu	.06	.06	.08
(2) Karakteristike djeteta	Broj djece		.12	.14*
	Dob najstarijeg djeteta		-.13	-.15
(3) Kontekstualni izvori stresa i podrške	Socijalna podrška			-.22***
	Stres izazvan potresima			.13
	Negativan utjecaj potresa na obitelj			-.02
	Utjecaj pandemije			-.041
	R	.48***	.49	.54**
	R^2	.23***	.24	.29**
	ΔR^2		.01	.05**

Legenda: * $p \leq .05$; ** $p \leq .01$; *** $p < .001$

Posljednja hijerarhijska regresijska analiza provedena je kako bismo ispitali doprinos prediktora u objašnjenju varijance dimenzije zasićenosti roditeljskom ulogom (*Tablica 7*). Kao statistički značajni samostalni prediktori u prvom koraku pokazale su se varijable dobi majke, percipiranog socioekonomskog statusa i neuroticizma, kojima je objašnjeno 12% varijance

kriterija. U idućem koraku, varijable karakteristika djeteta nisu ostvarile značajan samostalni doprinos. Uvođenjem novog bloka varijabli, dob majke prestaje biti značajan samostalni prediktor, a u tom smo koraku objasnili dodatnih 1% varijance kriterija. U trećem smo koraku dodali kontekstualne varijable, a značajan samostalni doprinos ostvarila je samo varijabla socijalne podrške, a ostvaren je dodatni doprinos od 4% varijance kriterija. Neuroticizam je u trećem koraku prestao biti statistički značajan samostalni prediktor. Provedena analiza pokazala je da su značajni prediktori dimenzije zasićenosti roditeljskom ulogom percipirani socioekonomski status i socijalna podrška. Majke nižeg percipiranog socioekonomskog statusa te niže percipirane socijalne podrške ostvaruju veći rezultat na dimenziji zasićenosti roditeljskom ulogom.

Tablica 7

Rezultati hijerarhijske regresijske analize u tri koraka za dimenziju zasićenosti roditeljskom ulogom ($N = 239$)

Blokovi		1. korak β	2. korak β	3. korak β
(1) Karakteristike roditelja	Dob	.13*	.15	.15
	Obrazovanje	.02	.03	.04
	Percipirani socioekonomski status	-.14*	-.14*	-.15*
	Ekstraverzija	-.04	-.02	.01
	Ugodnost	-.13	-.13	-.13
	Savjesnost	-.06	-.07	-.09
	Neuroticizam	.16*	.16*	.07
	Otvorenost ka iskustvu	.06	.07	.09
(2) Karakteristike djeteta	Broj djece		.12	.13
	Dob najstarijeg djeteta		-.04	-.06
(3) Kontekstualni izvori stresa i podrške	Socijalna podrška			-.21**
	Stres izazvan potresima			.07
	Negativan utjecaj potresa na obitelj			-.01
	Utjecaj pandemije			-.02
	R	.35***	.36	.41*
	R^2	.12***	.13	.17*
	ΔR^2		.01	.04*

Legenda: * $p \leq .05$; ** $p \leq .01$; *** $p < .001$

Prema граниčnom rezultatu iz istraživanja Roskam i sur. (2021; PBA>92), podaci ovog istraživanja ukazuju da 3.8% majki ima rezultat viši od граниčnog za utvrđivanje klinički značajnih razina roditeljskog sagorijevanja. Da bismo odgovorili na treći postavljeni problem, razine roditeljskog sagorijevanja sudionica ovog istraživanja uspoređene su s rezultatima majki iz istraživanja psihometrijskih karakteristika upitnika PBA (Roskam i sur., 2018). T-test za

velike nezavisne uzorke pokazao je da se majke maloljetne djece u Hrvatskoj za vrijeme kriza uzrokovanih pandemijom i potresima razlikuju statistički značajno po razinama roditeljskog sagorijevanja od majki iz belgijskog uzorka prije pojave pandemije. Majke iz hrvatskog uzorka pokazuju značajno više razine roditeljskog sagorijevanja od majki iz belgijskog uzorka (*Tablica 8*).

Tablica 8

Aritmetičke sredine i standardne devijacije roditeljskog sagorijevanja majki iz Hrvatske i majki iz Belgije (prema Roskam i sur., 2018) te značajnost razlika među skupinama

	1			2			t-test	df	Cohenov d
	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>			
Roditeljsko sagorijevanje	239	39.02	21.29	370	28.75	26.24	5.07**	607	0.43

Legenda: 1 = majke iz Hrvatskog uzorka u vrijeme kriza uzrokovanih pandemijom i potresima; 2 = majke iz Belgijskog uzorka prije pojave pandemije; ** $p < 0.01$

RASPRAVA

Razina i prediktori roditeljskog sagorijevanja majki

U ovom smo istraživanju ispitali doprinos karakteristika roditelja (dob, obrazovanje, percipirani socioekonomski status, osobine ličnosti), karakteristika djeteta (broj djece, dob najstarijeg djeteta) te nekih aspekata konteksta kojim smo nastojali obuhvatiti i indikatore aktualne situacije obilježene pandemijom koronavirusa i potresima u sjeverozapadnoj Hrvatskoj (socijalna podrška, utjecaj pandemije, utjecaj potresa na obitelj, stres uzrokovan potresima) u objašnjenju varijance roditeljskog sagorijevanja. Kako bismo okvirno odredili učinak krize izazvane pandemijom i potresima na razinu roditeljskog sagorijevanja, provjerili smo i razlikuju li se rezultati majki iz našeg uzorka od rezultata majki iz belgijskog uzorka ispitanog prije pojave pandemije. Takva usporedba opterećena je metodološkim i kulturalnim razlikama, ali ipak omogućuje vrlo grubu procjenu učinaka pandemije na razinu roditeljskog sagorijevanja.

Provedenim istraživanjem provjerili smo kako Procesni model odrednica roditeljstva (Belsky, 1984) funkcionira s novijim konstruktom roditeljskog sagorijevanja kao indikatorom roditeljskog funkcioniranja. Iz kategorije karakteristika roditelja, očekivali smo da će pozitivni prediktori roditeljskog sagorijevanja majki biti dob i neuroticizam, dok će negativni prediktori

biti obrazovanje majki, percipirani socioekonomski status, ugodnost, savjesnost, ekstraverzija, otvorenost ka iskustvu. U kategoriji karakteristika djece, očekivali smo da će pozitivni prediktor biti broj djece, a negativni dob najstarijeg djeteta. U kategoriji kontekstualnih izvora stresa i podrške, očekivali smo da će pozitivni prediktori biti stres izazvan potresima, negativan utjecaj potresa na obitelj te pogođenost pandemijom, dok će negativni prediktor biti socijalna podrška. Ove su hipoteze djelomično potvrđene. Sukladno očekivanjima, dob, percipirani socioekonomski status, neuroticizam i ugodnost pokazali su se značajnim samostalnim prediktorima roditeljskog sagorijevanja. To je u skladu s dosadašnjim istraživanjima koja pokazuju da su niži percipirani socioekonomski status, visoki neuroticizam te niska ugodnost rizični faktori za roditeljsko sagorijevanje (Mikolajczak i sur., 2018; Le Vigouroux i sur., 2017). Međutim, nakon uvođenja kontekstualnih varijabli u regresijski model prediktivnost varijable neuroticizma više nije bila značajna. Za varijablu dobi dosad nije utvrđena jednoznačna povezanost s roditeljskim sagorijevanjem, no u našem smo istraživanju potvrdili da majke starije dobi imaju veći stupanj roditeljskog sagorijevanja. Razlog može biti manja energija za roditeljstvo u izazovnim vremenima, no potrebna su daljnja istraživanja kako bi se utvrdilo koji su uzroci većeg roditeljskog sagorijevanja starijih majki. Značajan samostalni doprinos iz kategorije varijabli karakteristika djeteta ostvarila je varijabla broja djece, što je konzistentno s dosadašnjim nalazima istraživanja prema kojima veći broj djece predstavlja rizik za roditeljsko sagorijevanje (Le Vigouroux i Scola, 2018). Suprotno očekivanjima, obrazovanje, ekstraverzija, neuroticizam, savjesnost, otvorenost ka iskustvu te dob najstarijeg djeteta nisu se pokazali značajnim prediktorima roditeljskog sagorijevanja. Unatoč značajnim korelacijama osobina ličnosti ekstraverzije, neuroticizma i savjesnosti s roditeljskim sagorijevanjem, one nisu ostvarile samostalan doprinos u objašnjenju kriterija, iz čega zaključujemo da je došlo do supresor efekta. Otvorenost ka iskustvu nije značajno povezana s roditeljskim sagorijevanjem, no ni u prethodnim istraživanjima nisu dobiveni konzistentni nalazi, osim kod roditelja bolesne djece. Za obrazovanje majki dosad nije potvrđena značajna povezanost s roditeljskim sagorijevanjem, unatoč povezanosti sa sličnim konstruktima u roditeljstvu. Moguće objašnjenje neznačajnosti varijable dobi najstarijeg djeteta jest nalaz da se roditelji podjednako teško nose s adolescentima kao i s djecom mlađom od pet godina (Suvidha i sur., 2021). Iz kategorije kontekstualnih izvora stresa i podrške, samo je varijabla socijalne podrške ostvarila značajan samostalni doprinos u objašnjenju varijance roditeljskog sagorijevanja. Majke koje imaju nižu percipiranu socijalnu podršku od strane partnera, obitelji ili prijatelja doživljavaju više razine roditeljskog sagorijevanja. To je u skladu s dosadašnjim nalazima istraživanja prema kojima socijalna podrška može biti snažan zaštitni, odnosno rizični faktor kod roditeljskog

sagorijevanja (Szczygiel i sur., 2020). Možemo zaključiti da socijalna podrška ima potencijalno veliku ulogu u smanjenju utjecaja stresnih situacija na obitelj.

Suprotno očekivanjima, kontekstualne varijable vezane uz pandemiju i potrese nisu se pokazale značajnim samostalnim prediktorima roditeljskog sagorijevanja, unatoč njihovoj značajnoj korelaciji s kriterijskom varijablom (*Prilog H*). Sukladno tome, možemo zaključiti da je treća hipoteza djelomično potvrđena jer je samostalni doprinos u objašnjenju roditeljskog sagorijevanja povrh karakteristika roditelja i djeteta ostvarila samo percipirana socijalna podrška. Jedno od mogućih objašnjenja za neznačajnost varijable utjecaja pandemije može biti dugotrajnost života u pandemiji. Od početka krize uzrokovane virusom COVID-19 do trenutka provedbe istraživanja prošlo je 10 mjeseci u kojima su roditelji morali naučiti prilagoditi svoje roditeljstvo *novom normalnom*. Istraživanja u dvije vremenske točke mjerenja pokazala su da se smanjio broj roditelja koji izvještavaju o značajnom utjecaju pandemije na njihovo roditeljstvo (Adams i sur., 2021). Neki su roditelji doživjeli i pozitivne strane restrikcija i samoizolacije, poput provođenja više vremena kod kuće s djecom, što dotad nije bilo moguće zbog posla. Moguće je da su ove promjene imale i pozitivan učinak na roditeljstvo kod nekih roditelja (Brown i sur., 2020). Varijable povezane s potresima značajno koreliraju s roditeljskim sagorijevanjem, no nisu ostvarile značajan samostalni doprinos u regresijskoj analizi, što upućuje na postojanje supresor efekta. Postoji nekoliko objašnjenja za smanjen varijabilitet varijabli stresa uzrokovanog potresom i negativnog utjecaja potresa na obitelj. Kada pogledamo deskriptivnu statistiku, uočavamo da je 66.5% sudionica izjavilo da ne dolazi iz područja koja su najviše bila pogođena potresom, odnosno samo 2.5% ispitanica izjavilo je da su potresi ostavili značajnu materijalnu štetu. Od zagrebačkog je potresa, kao i od početka pandemije, prošlo već gotovo godinu dana, te postoji mogućnost da sudionice koje dolaze iz tog područja više ne osjećaju kao da to ima značajan utjecaj na njihovo roditeljstvo. Iz statističkih pokazatelja možemo zaključiti kako postoji mogućnost da sudionice iz područja najviše pogođenih potresima, odnosno one na čiji je život posljednji potres imao najveći utjecaj, nisu sudjelovale u istraživanju. To je djelomično očekivano s obzirom na to da je od najvećeg potresa u Banovini do trenutka provedbe istraživanja prošlo samo dva tjedna.

Što se tiče drugog problema, nismo potvrdili hipotezu da će sve četiri dimenzije roditeljskog sagorijevanja imati jednake prediktore osim varijabli dobi majke i dobi najstarijeg djeteta. Jedinu zajednički prediktor za sve četiri dimenzije roditeljskog sagorijevanja jest percipirana socijalna podrška. Dimenzije roditeljskog sagorijevanja odnose se na četiri različita aspekta tog konstrukta koji nisu nužno jednako zahvaćeni kod svih roditelja koji doživljavaju

sagorijevanje. Iz tog je razloga smislen nalaz da imaju različite prediktore - određene karakteristike roditelja, djece i konteksta mogu predstavljati veći rizik za sagorijevanje na pojedinim dimenzijama. Za dimenziju iscrpljenosti pokazalo se da starije majke, nižeg percipiranog socioekonomskog statusa, niže ugodnosti, više otvorenosti ka iskustvu, s većim brojem djece i manjom dobi najstarijeg djeteta te one koje imaju nižu percipiranu socijalnu podršku ostvaruju viši rezultat. Suprotno očekivanju, dob majke pokazala se pozitivnim prediktorom dimenzije iscrpljenosti, iako dosadašnja istraživanja pokazuju da su mlađi roditelji u većem riziku za iscrpljenost u roditeljskoj ulozi (Le Vigouroux i Scola, 2018). Zanimljiv je i nalaz da je otvorenost ka iskustvu pozitivni prediktor iscrpljenosti u roditeljskoj ulozi. Neka su istraživanja dokazala kako ljudi visoko na otvorenosti ka iskustvu trenutnu situaciju vide kao izazov te proaktivno traže kreativna, avanturistička rješenja i inovativna rješenja kako bi obogatili život (Prentice i sur., 2020). Moguće je da majke visoko na otvorenosti ka iskustvu idu u susret velikom broju raznolikih iskustava te takav način suočavanja s krizom u kojoj postoji mnogo ograničenja, u kombinaciji s izazovima roditeljstva, dovodi do većeg rizika za iscrpljenost u roditeljskoj ulozi. Za dimenziju kontrasta sa sobom iz prošlosti pokazalo se da starije majke s većim brojem djece, nižom percipiranom socijalnom podrškom te višim neuroticizmom imaju više rezultate na ovoj dimenziji, što je u skladu s očekivanjima i dosadašnjim nalazima. Suprotno očekivanjima, dob najstarijeg djeteta nije se pokazala značajnim prediktorom ove dimenzije. Rezultati analiza pokazali su da majke koje su niže na ugodnosti te imaju manju percipiranu socijalnu podršku ostvaruju više rezultate na dimenziji emocionalne udaljenosti. Za dimenziju zasićenosti roditeljskom ulogom pokazalo se da majke nižeg percipiranog socioekonomskog statusa i niže percipirane socijalne podrške ostvaruju više rezultate na ovoj dimenziji. Kontekstualne varijable, kao ni kod ukupnog rezultata, nisu ostvarile značajan samostalni doprinos u objašnjenju pojedinih dimenzija roditeljskog sagorijevanja.

Na kraju smo provjerili imaju li majke iz Hrvatske tijekom krize uzrokovane pandemijom i potresima značajno više razine roditeljskog sagorijevanja u usporedbi s majkama ispitanim prije krize. Budući da ne postoje hrvatske norme prije pojave pandemije, usporedili smo razinu roditeljskog sagorijevanja majki maloljetne djece u Hrvatskoj s razinom roditeljskog sagorijevanja majki iz belgijskog uzorka prije pojave pandemije koronavirusa. Vrijednosti za referentni uzorak preuzete su iz validacijskog istraživanja Upitnika roditeljskog sagorijevanja (Roskam i sur., 2018). Rezultati su uspoređivani s uzorkom majki koje imaju barem jedno dijete mlađe od 5 godina, a prosječna dob najstarijeg djeteta u našem je istraživanju

iznosila 8.42 godine. Statistička analiza pokazala je da se razine roditeljskog sagorijevanja majki iz našeg uzorka značajno razlikuju od belgijskog uzorka, što znači da smo potvrdili hipotezu o višim razinama u hrvatskom uzorku. Ovakav nalaz govori u prilog povišenih razina roditeljskog stresa i sagorijevanja u uvjetima pandemije i koronavirusa, što je u skladu s dosadašnjim istraživanjima (Marchetti i sur., 2020). Iako je kriza uzrokovana pandemijom i potresima jedno od potencijalnih objašnjenja za ovakav nalaz, ne možemo govoriti o kauzalnosti te je potreban oprez pri interpretaciji ovog rezultata. Majke iz dvije skupine možda se razlikuju po nekim karakteristikama koje bi mogle djelovati na razinu roditeljskog sazrijevanja, a koje su nevezane za iskustvo pandemije i potresa. Osim konteksta, važno je uzeti u obzir i kulturološke faktore, poput individualizma, koji potencijalno utječu na roditeljsko sagorijevanje. Prema Hofstedeovom modelu, Hrvatska i Belgija razlikuju se po razinama individualizma, pri čemu u Belgiji prevladava individualistička kultura, dok u Hrvatskoj prevladava kolektivistička (Ilieš i Zahid, 2019). Veliko internacionalno istraživanje u 42 zemlje pokazalo je da se postotak roditelja koji doživljavaju roditeljsko sagorijevanje (prema граниčnom rezultatu PBA > 92) kreće između 0% i 8.1%, pri čemu najviše razine imaju upravo majke iz belgijskog uzorka (Roskam i sur., 2021). U srpskom uzorku iz istog internacionalnog istraživanja, u usporedbi s kojim kulturalni faktori imaju potencijalno manju ulogu, prevalencija roditeljskog sagorijevanja prije pandemije iznosi 0.9%. U usporedbi s time, rezultati našeg istraživanja pokazuju da 3.8% majki iz našeg uzorka ima klinički značajne razine roditeljskog sagorijevanja, što je više nego u srpskom uzorku prije pandemije.

Iako ovim istraživanjem nismo potvrdili hipotezu da su kontekstualni izvori stresa vezanih uz pandemiju i potrese značajno doprinijeli roditeljskom sagorijevanju povrh karakteristika majki i djece, dobili smo značajan uvid u korelate roditeljskog sagorijevanja i potencijalne rizične faktore za roditeljsko sagorijevanje majki maloljetne djece u Hrvatskoj. Uz to, potvrdili smo da majke iz našeg uzorka doživljavaju značajno više razine roditeljskog sagorijevanja od majki iz referentnog uzorka prije pandemije, što može biti poticaj za dodatna istraživanja utjecaja pandemije i potresa na roditeljstvo.

Ograničenja

Postoji nekoliko metodoloških ograničenja ovog istraživanja koja trebamo uzeti u obzir prilikom interpretacije rezultata. Dio ograničenja proizlazi iz načina na koji su prikupljeni podaci. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku putem Facebook grupa roditelja, što

znači da su mogle sudjelovati osobe koje imaju pristup internetu i članovi su jedne od Facebook grupa, što ograničava mogućnost generalizacije rezultata. Također, zbog preplavljujuće iscrpljenosti koju doživljavaju, manje je vjerojatno da će roditelji koji doživljavaju sagorijevanje odvojiti vrijeme i sudjelovati u istraživanju. Idući problem je nedovoljna raznolikost uzorka – zbog slabog odaziva očeva, analize su provedene samo na majkama, zbog čega je upitno mogu li se dobiveni rezultati generalizirati na sve roditelje. Dosadašnja istraživanja pokazala su da, iako roditeljsko sagorijevanje može biti prisutno kod oba roditelja, postoje razlike u prevalenciji roditeljskog sagorijevanja kod očeva i majki, pri čemu majke doživljavaju više razine sagorijevanja (Lindahl Norberg, 2007). Također, moguće je da se osobe koje su se odazvale pozivu na istraživanje i pristupile ispunjavanju upitnika razlikuju od onih koji nisu. Kao što smo već spomenuli, istraživanju je pristupio nizak postotak sudionika kod kojih su potresi ostavili veliku materijalnu štetu (2,5%), a samo je trećina sudionica izjavila da dolazi iz potresom najviše pogođenih područja. Zbog toga je potreban oprez pri interpretaciji rezultata, naročito onih koji se tiču utjecaja potresa na roditeljsko sagorijevanje.

U ovom istraživanju kao mjera roditeljskog sagorijevanja korišten je Upitnik roditeljskog sagorijevanja (*Parental Burnout Assessment, PBA*; Roskam i sur., 2018). Iako je ovaj upitnik preveden metodom dvostrukog prijevoda s engleskog jezika, on nije validiran na hrvatskom jeziku te u ovom istraživanju nije potvrđena četverofaktorska struktura skale. Uz to, granični rezultati za indikaciju roditeljskog sagorijevanja koji su korišteni za taj upitnik nisu klinički granični rezultati. Da bi oni bili valjani i da bismo mogli donositi neke zaključke o tome koji su točno roditelji koji doživljavaju sagorijevanje, granični rezultati bi se morali postaviti prema nekom objektivnom kriteriju, a ne arbitrarno kao što je to trenutno slučaj (Roskam i sur., 2018).

Kao veliko ograničenje interpretacije rezultata važno je spomenuti odabir varijabli. Kao jedina mjera utjecaja pandemije korištena je samo jedna čestica, koja je bila i metodološki neispravno postavljena, što je potencijalni razlog neznačajnosti utjecaja pandemije na roditeljsko sagorijevanje. Naime, online anketa bila je postavljena tako da je na pitanju *Označite na koji je način pandemija utjecala na Vaš život* bilo moguće označiti samo jedan odgovor, a bilo bi metodološki ispravnije da su sudionici mogli označiti sve načine na koje je pandemija utjecala na njihov život. Način bodovanja je bio takav da je jedan bod pridano bilo kakvom utjecaju pandemije koji su sudionici označili ili naveli pod *ostalo*. Prijedlog za buduća istraživanja jest korištenje skale utjecaja pandemije koronavirusa na obitelj, kako bi se preciznije dobila mjera utjecaja. U budućim istraživanjima, u kategoriji karakteristika djeteta

bilo bi dobro istražiti još neke varijable za koje je pokazano da su povezane s roditeljskim sagorijevanjem, poput spola, zdravstvenog stanja djeteta, temperamenta i sl. Također, u kategoriji karakteristika roditelja valjalo bi istražiti potencijalni utjecaj psihičkog zdravlja, naročito depresije, u objašnjenju varijance roditeljskog sagorijevanja. Sve navedeno ukazuje na potrebu za daljnjim istraživanjima varijabli koje su povezane s roditeljskim sagorijevanjem.

Osim toga, potrebno je uzeti u obzir da su podaci u ovom istraživanju prikupljeni metodom samoizvještaja koja ima određene nedostatke. Često se događa da u anketama sudionici odabiru one odgovore koje smatraju socijalno poželjnima, a ne nužno točnima za sebe. Posebice kod roditeljskog sagorijevanja, postoji mogućnost da se roditelji samozavaravaju jer zbog osobnog i društvenog pritiska i osuda osjećaju krivnju kod nekih aspekata sagorijevanja te se percipiraju kao loši roditelji (Sorkkila i Aunola, 2020). Naposljetku, nikako ne smijemo zaboraviti da je provedeno istraživanje korelacijskog tipa te nam ne omogućava donošenje uzročno posljedičnih zaključaka.

Praktične implikacije

Dobiveni rezultati pružaju nam važne informacije o tome na koga trebamo usmjeriti intervencije u području roditeljskog sagorijevanja. Roditeljsko sagorijevanje tek polako postaje prepoznato kao zabrinjavajući sindrom. Roditelji i dalje nisu svjesni što je to te koji je njihov rizik za razvoj sagorijevanja, a stručnjaci koji rade s roditeljima i dalje ga teško prepoznaju. S obzirom na posljedice koje roditeljsko sagorijevanje ima po roditelje, djecu, bračni odnos i obitelj u cijelosti, važno je nastaviti istraživati uzroke i posljedice kako bi se bolje razumjeli procesi koji leže u pozadini i definirale intervencijske strategije (Roskam i sur., 2018). Nalazi ovog istraživanja upućuju na to da veći rizik za roditeljsko sagorijevanje imaju majke starije dobi, nižeg percipiranog socioekonomskog statusa, koje imaju veći broj djece, postižu niže rezultate na ugodnosti te imaju nižu percipiranu socijalnu podršku. Potrebno je obratiti posebnu pažnju na majke iz tih kategorija te mjernim instrumentima provjeriti imaju li povišene razine roditeljskog sagorijevanja. Validirani mjerni instrumenti mogu poslužiti kao trijaža ili početna točka za razgovor s psihologom ili drugim stručnjakom za mentalno zdravlje. Također, ukoliko oni postanu dostupni roditeljima *online*, mogu im pomoći shvatiti razloge simptoma koje osjećaju i potaknuti ih da potraže stručnu pomoć (Mikolajczak i Roskam, 2020).

Postoje snažni pokazatelji da su djeca čiji roditelji doživljavaju roditeljsko sagorijevanje u povećanom riziku za zlostavljanje i zanemarivanje (Griffith, 2020). Neki nalazi dosadašnjih istraživanja upućuju na to da je djelovanje na dimenzije emocionalne iscrpljenosti i

emocionalne udaljenosti ključno u intervencijskim programima (Blanchard i sur., 2021). Intervencije u javnom zdravstvu trebale bi prepoznati stresore povezane s roditeljstvom i pronaći efektivne strategije za nošenje s roditeljskim izazovima kako bi umanjile njihove efekte (Adams i sur., 2021). Hubert i Aujoulat (2018) u svom su istraživanju dokazale da intervencije usmjerene na osnaživanje emocionalne inteligencije majki u roditeljskom sagorijevanju dovodi do jačanja njihova samopouzdanja i osnaživanja osjećaja roditeljskog postignuća. Brianda i sur. (2020) dokazali su da su za smanjenje razine roditeljskog sagorijevanja dovoljne već intervencije u okvirima aktivnog slušanja, empatije, jačanje roditeljskih kapaciteta te edukacije o temama relevantnim za roditelje koji doživljavaju sagorijevanje. Dosadašnja istraživanja pokazuju da su se razine roditeljskog stresa povećale tijekom pandemije koronavirusa, što sugerira povećane potrebe za dostupnim resursima i podrškom mentalnom zdravlju. Kako bismo roditeljima olakšali nošenje s njihovom roditeljskom ulogom, bilo bi dobro na razini države razviti preventivne i intervencijske programe usmjerene na roditelje s povišenim razinama roditeljskog stresa, posebice u vremenima kriza izazvanih pandemijom koronavirusa i potresima.

ZAKLJUČAK

U ovom istraživanju ispitali smo ulogu karakteristika roditelja, karakteristika djece te kontekstualnih izvora stresa i podrške u objašnjenju varijance roditeljskog sagorijevanja kod majki maloljetne djece tijekom krize izazvane pandemijom i potresima. Utvrdili smo da su pozitivni prediktori koji imaju značajan samostalni doprinos u objašnjenju ukupnog roditeljskog sagorijevanja dob majki i broj djece, a negativni prediktori koji imaju značajan samostalni doprinos percipirani socioekonomski status, ugodnost te percipirana socijalna podrška. Prediktori se razlikuju za četiri dimenzije roditeljskog sagorijevanja. Za dimenziju iscrpljenosti značajan doprinos imaju varijable dobi majke, percipiranog socioekonomskog statusa, ugodnosti, otvorenosti, socijalne podrške, broja djece i dobi najstarijeg djeteta, za dimenziju kontrasta sa sobom iz prošlosti varijable dobi majke, neuroticizma, broja djece i socijalne podrške, za dimenziju udaljenosti varijable ugodnosti i socijalne podrške, a za dimenziju zasićenosti roditeljskom ulogom percipirani socioekonomski status i socijalna podrška. Ovim istraživanjem nije pokazan značajan doprinos kontekstualnih izvora stresa povezanih uz pandemiju koronavirusa i potrese povrh karakteristika roditelja i djece u objašnjenju roditeljskog sagorijevanja. Unatoč tome, ovo istraživanje pokazalo je da se

prosječna razina roditeljskog sagorijevanja majki iz našeg uzorka za vrijeme krize uzrokovane pandemijom i potresima značajno razlikuje od prosječne razine roditeljskog sagorijevanja majki iz komparabilnog belgijskog uzorka ispitanog prije pojave pandemije. Dobiveni rezultati ovog istraživanja mogu se primijeniti za procjenu potreba za psihološkim intervencijama i preventivnim programima za majke u visokom riziku za roditeljsko sagorijevanje.

LITERATURA

- Alansari, B. (2016). The Big Five Inventory (BFI): Reliability and validity of its Arabic translation in non clinical sample. *European Psychiatry*, 33(S1), S209-S210.
- Arambašić, L. (2003.). Individualni stres i trauma. U D. Ajduković (ur.), *Socijalna rekonstrukcija zajednice* (99-121). Društvo za psihološku pomoć, Zagreb.
- Adams, E. L., Smith, D., Caccavale, L. J. i Bean, M. K. (2021). Parents are stressed! Patterns of parent stress across COVID-19. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 300.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child development*, 83-96.
- Belsky, J., Putnam, S. i Crnic, K. (1996). Coparenting, parenting, and early emotional development. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 1996(74), 45-55.
- Benet-Martinez, V. i John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 729-750.
- Blanchard, M. A., Roskam, I., Mikolajczak, M. i Heeren, A. (2021). A network approach to parental burnout. *Child Abuse & Neglect*, 111, 104826.
- Brianda, M. E., Roskam, I., Gross, J. J., Franssen, A., Kapala, F., Gérard, F. i Mikolajczak, M. (2020). Treating parental burnout: Impact of two treatment modalities on burnout symptoms, emotions, hair cortisol, and parental neglect and violence. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 1-3.
- Brown, S. M., Doom, J. R., Lechuga-Peña, S., Watamura, S. E. i Koppels, T. (2020). Stress and parenting during the global COVID-19 pandemic. *Child Abuse & Neglect*, 110, 104699.
- Crnic, K.A. i Greenberg, M.T. (1990). Minor parenting stresses with young children. *Child Development*, 61, 1628-1637.
- Crnic K.A., Greenberg M.T., Ragozin A.S., Robinson N.M. i Basham R.B. (1983). The effects of stress and social support on mothers of premature and full-term infants. *Child Development*, 45, 209-217
- Crnic, K. i Low, C. (2002). *Everyday stresses and parenting*.

- Dubow, E. F., Boxer, P. i Huesmann, L. R. (2009). Long-term effects of parents' education on children's educational and occupational success: Mediation by family interactions, child aggression, and teenage aspirations. *Merrill-Palmer Quarterly (Wayne State University Press)*, 55(3), 224-249.
- Griffith, A. K. (2020). Parental burnout and child maltreatment during the COVID-19 pandemic. *Journal of Family Violence*, 1-7.
- Hubert, S. i Aujoulat, I. (2018). Parental burnout: When exhausted mothers open up. *Frontiers in Psychology*, 9, 1021.
- Huver, R. M., Otten, R., De Vries, H. i Engels, R. C. (2010). Personality and parenting style in parents of adolescents. *Journal of Adolescence*, 33(3), 395-402.
- Ilieş, A., i Zahid, R. A. (2019). The impact of Europe's individualism/collectivism on the international trade. *European Journal of Marketing and Economics*, 2(1), 6-20.
- Kiliç, C., Kiliç, E. Z. i Aydin, I. O. (2011). Effect of relocation and parental psychopathology on earthquake survivor-children's mental health. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 199(5), 335-341.
- Kline, R.B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.
- Lazarus, R. S. i Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer publishing company.
- Lebert-Charron, A., Dorard, G., Wendland, J. i Boujut, E. (2021). Who are and are not the burnout moms? A cluster analysis study of French-speaking mothers. *Journal of Affective Disorders Reports*, 4.
- Le Vigouroux, S. L. i Scola, C. (2018). Differences in parental burnout: influence of demographic factors and personality of parents and children. *Frontiers in Psychology*, 9, 887.
- Le Vigouroux, S., Scola, C., Raes, M. E., Mikolajczak, M. i Roskam, I. (2017). The big five personality traits and parental burnout: Protective and risk factors. *Personality and Individual Differences*, 119, 216-219.

- Lindahl Norberg, A. L. (2007). Burnout in mothers and fathers of children surviving brain tumour. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 14(2), 130-137.
- Lindström, C., Åman, J. i Lindahl Norberg, A. L. (2011). Parental burnout in relation to sociodemographic, psychosocial and personality factors as well as disease duration and glycaemic control in children with Type 1 diabetes mellitus. *Acta Paediatrica*, 100(7), 1011-1017.
- Macias, M. M., Clifford, S. C., Saylor, C. F. i Kreh, S. M. (2001). Predictors of parenting stress in families of children with spina bifida. *Children's Health Care*, 30(1), 57-65.
- Marchetti, D., Fontanesi, L., Mazza, C., Di Giandomenico, S., Roma, P. i Verrocchio, M. C. (2020). Parenting-related exhaustion during the Italian COVID-19 lockdown. *Journal of Pediatric Psychology*, 45(10), 1114-1123.
- Martorell, G. A., i Bugental, D. B. (2006). Maternal variations in stress reactivity: implications for harsh parenting practices with very young children. *Journal of Family Psychology*, 20(4), 641.
- Maslach, C. i Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Organizational Behavior*, 2(2), 99-113.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B. i Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual review of psychology*, 52(1), 397-422.
- Medved, A. i Keresteš, G. (2011). Usamljenost u ranoj adolescenciji: spolne i dobne razlike te povezanost sa socijalnim odnosima. *Društvena istraživanja*, 20(2), 457-478.
- Melamed, S., Kushnir, T., & Shirom, A. (1992). Burnout and risk factors for cardiovascular diseases. *Behavioral medicine*, 18(2), 53-60.
- Mikolajczak, M., Gross, J. J. i Roskam, I. (2019). Parental burnout: What is it, and why does it matter? *Clinical Psychological Science*, 7(6), 1319-1329.
- Mikolajczak, M., Gross, J. J., Stinglhamber, F., Lindahl Norberg, A. i Roskam, I. (2020). Is parental burnout distinct from job burnout and depressive symptoms?. *Clinical Psychological Science*, 8(4), 673-689.

- Mikolajczak, M., Raes, M. E., Avalosse, H. i Roskam, I. (2018). Exhausted parents: sociodemographic, child-related, parent-related, parenting and family-functioning correlates of parental burnout. *Journal of Child and Family Studies*, 27(2), 602-614.
- Mikolajczak, M. i Roskam, I. (2020). Parental burnout: Moving the focus from children to parents. *New directions for child and adolescent development*.
- Prentice, C., Zeidan, S. i Wang, X. (2020). Personality, trait EI and coping with COVID 19 measures. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 51, 101789.
- Prinzle, P., Stams, G. J. J., Deković, M., Reijntjes, A. H. i Belsky, J. (2009). The relations between parents' Big Five personality factors and parenting: A meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(2), 351.
- Roskam, I., Aguiar, J., Akgun, E., Arikan, G., Artavia, M., Avalosse, H., ... i Mikolajczak, M. (2021). Parental burnout around the globe: A 42-country study. *Affective Science*, 2(1), 58-79.
- Roskam, I., Brianda, M. E. i Mikolajczak, M. (2018). A step forward in the conceptualization and measurement of parental burnout: The Parental Burnout Assessment (PBA). *Frontiers in Psychology*, 9, 758.
- Roskam, I., Raes, M. E. i Mikolajczak, M. (2017). Exhausted parents: Development and preliminary validation of the parental burnout inventory. *Frontiers in psychology*, 8, 163.
- Sočo, M. i Keresteš, G. (2011). Roditeljsko ponašanje zaposlenih roditelja: povezanost s objektivnim obilježjima posla i subjektivnim doživljajem odnosa roditeljske i radne uloge. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 20(3 (113)), 647-669.
- Sorkkila, M. i Aunola, K. (2020). Risk factors for parental burnout among Finnish parents: The role of socially prescribed perfectionism. *Journal of Child and Family Studies*, 29(3), 648-659.
- Suvidha, P. Y., Gera, D., & Gangwar, G. (2021). Parenting stress among parents of teenagers and effect of moderation. *Psychology and Education Journal*, 58(2), 7027-7032.
- Szczygieł, D., Sekulowicz, M., Kwiatkowski, P., Roskam, I. i Mikolajczak, M. (2020). Validation of the Polish version of the Parental Burnout Assessment (PBA). *New Directions for Child and Adolescent Development*.

Quittner, A.L., Glueckauf, R.L. i Jackson, D.N. (1990). Chronic parenting stress: moderating versus mediating effects of social support. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1266-1278.

Vinayak, S. i Dhanoa, S. (2017). Relationship of parental burnout with parental stress and personality among parents of neonates with hyperbilirubinemia. *Int. J. Indian Psychol*, 4(2), 102-111.

PRILOZI

Prilog A

Upitnik općih karakteristika

1. Koliko imate godina? Napišite broj navršenih godina života.
2. Kojeg ste spola? Muški; Ženski; Ostalo
3. Koji je Vaš najviši završeni stupanj obrazovanja?
Osnovna škola; Srednja škola; Preddiplomski studij ili viša škola; Diplomski studij; Poslijediplomski studij
4. Koji je Vaš trenutni radni status?
Zaposlen/a; Nezaposlen/a; Student/ica; Umirovljenik/ica; Ostalo _____
5. Molim Vas da procijenite životni standard svojeg kućanstva.
Znatno ispod prosjeka; Ispod prosjeka; Prosječan; Iznad prosjeka; Znatno iznad prosjeka
6. Veličina mjesta u kojem ste proveli najveći dio svog života:
Do 5.000 stanovnika; 5.001 do 10.000 stanovnika; 10.001 do 50.000 stanovnika; 50.001 do 100.000 stanovnika; 100.001 do 500.000 stanovnika; Više od 500.000 stanovnika
7. Koji je status Vaše veze?
U vezi; U braku; Rastavljen/a; Udovac/ica; Slobodan/na; Ostalo _____
8. Koliko djece imate?
9. Za svako dijete upišite navršene (pune) godine života, a dob pojedine djece odvojite zarezom.
10. Imate li dijete s teškoćama u razvoju?
11. Živate li Vi ili netko Vama blizak u područjima najviše pogođenim potresima? Da; Ne
12. U kojoj su mjeri potresi ostavili materijalnu štetu na Vašoj imovini?
Nema materijalne štete; Blaža oštećenja na zidovima; Teška oštećenja kuće/stana koja zahtijevaju renovaciju; Potpuno uništena kuća/stan koji više nisu pogodni za život

Prilog B

Upitnik simptoma povezanih s potresom

Koliko Vam se često, nakon doživljenog potresa događa sljedeće?

1 = nikad, 2 = rijetko (jednom tjedno), 3 = ponekad (2-4 puta tjedno), 4 = često (svaki ili gotovo svaki dan)

1. Mučnina
2. Gubitak apetita
3. Glavobolja
4. Teškoće spavanja
5. Lupanje srca
6. Pojačana osjetljivost (npr. trzanje) na iznenadne zvukove
7. Pojačana razdražljivost i nervoza
8. Umor
9. Osjećaj tuge
10. Bezvoljnost
11. Osjećaj ljutnje
12. Osjećaj straha
13. Zabrinutost
14. Sjećanje na potres ("slike" doživljenog potresa)
15. Dekoncentracija
16. Nemogućnost kontroliranja misli

Prilog C

Skala percipiranog negativnog utjecaja potresa na obitelj

Označite u kojoj se mjeri iduće rečenice odnose na Vašu obitelj.

1 = uopće se ne odnosi na moju obitelj, 5= u potpunosti se odnosi na moju obitelj

1. Moje dijete/djeca u posljednje vrijeme traže puno više moje pažnje.
2. Moje dijete/djeca doživljavaju neke teškoće koje su povezane s potresom.
3. Bojim se poslati dijete/djecu u vrtić ili školu.
4. Bojim se da će potresi ostaviti negativne psihološke posljedice na moju obitelj.
5. U mojoj se obitelji povećala razina stresa nakon potresa.
6. Zabrinut/a sam za budućnost moje obitelji.

Prilog D

Upitnik velikih pet crta ličnosti

Ovdje su nabrojane neke osobine koje se mogu, ali i ne moraju odnositi na Vas. Npr. slažete li se da ste Vi osoba koja voli provoditi vrijeme s drugima? Molimo Vas da pokraj svake tvrdnje označite jedan broj koji će označavati koliko se Vi slažete ili ne slažete s tom tvrdnjom.

1 - uopće se ne slažem, 2 - uglavnom se ne slažem, 3 - niti se slažem, niti se ne slaže, 4 - uglavnom se slažem, 5 - u potpunosti se slažem

Sebe vidim kao osobu koja....

1.	je pričljiva	24.	je emocionalno stabilna i ne uznemirava se lako.
2.	temeljito obavlja posao.	25.	je inventivna.
3.	je depresivna, tužna.	26.	zna što hoće i ustraje u svojim ciljevima.
4.	je originalna, ima nove ideje.	27.	može biti hladna i distancirana.
5.	je suzdržana.	28.	ustraje sve dok ne završi zadatak.
6.	je spremna pomoći i nesebična je.	29.	sklona zlovoljnosti.
7.	može biti ponešto nemarna.	30.	cijeni umjetničke i estetske doživljaje.
8.	je opuštena i dobro se suočava s stresom.	31.	je ponekad plašljiva i povučena.
9.	je radoznala i zanimaju je brojne različite stvari.	32.	je prema gotovo svima pažljiva i ljubazna.
11.	je puna energije.	33.	stvari obavlja efikasno.
12.	započinje svađe s drugima.	34.	ostane smirena i u napetim situacijama.
13.	pouzdana obavlja poslove.	35.	više voli rutinske poslove.
14.	može biti napeta.	36.	je otvorena i društvena.
15.	je izrazito pametna i dubokoumna.	37.	je ponekad gruba prema drugima.
16.	kod drugih stvara entuzijizam.	38.	planira i slijedi svoje planove.
17.	je blage pomirljive prirode.	39.	se lako iznervira.
18.	je sklona neorganiziranosti.	40.	voli razmišljati i igrati se idejama.

19.	je jako zabrinuta.	41.	se zanima za umjetnost.
20.	je maštovita.	42.	voli surađivati s drugima.
21.	je često tiha.	43.	se lako zbuni.
22.	je općenito puna povjerenja.	44.	ima profinjen ukus za umjetnost, muziku i književnost.
23.	je sklona lijenosti		

Prilog E

Mjera utjecaja pandemije

Označite na koji je način pandemija COVID-19 virusa utjecala na Vaš život:

1. Gubitak posla
2. Smrt bliske osobe uzrokovana virusom COVID-19
3. Teški oblik zaraze virusom COVID-19 Vas ili Vama bliske osobe
4. Ništa od navedenog
5. Nešto drugo _____

Prilog F

Upitnik roditeljskog sagorijevanja

Djeca su važan izvor ispunjenosti i radosti za svoje roditelje. Istovremeno, ona mogu biti i izvor iscrpljenosti (ovo nije nespojivo: ispunjenost i iscrpljenost mogu postojati istodobno – moguće je da volite svoju djecu, ali i da budete iscrpljeni u Vašoj ulozi roditelja). Upitnik koji slijedi odnosi se na osjećaje iscrpljenosti koje možete iskusiti kao roditelj. Izaberite onaj odgovor koji najbolje odražava kako se osjećate. Ne postoje točni ili netočni odgovori. Ako se nikada niste osjećali na opisani način, izaberite „Nikada“. Ako ste se osjećali na opisani način, označite u kojoj je to bilo mjeri tako da odaberete odgovor koji to najbolje odražava na ljestvici od „Nekoliko puta godišnje“ do „Svaki dan“.

1 – nikada, 2 - nekoliko puta godišnje, 3 - jednom mjesečno ili rjeđe, 4 - nekoliko puta mjesečno, 5 - jednom tjedno, 6 - nekoliko puta tjedno, 7 - svaki dan

1. Toliko sam umoran/a od svoje roditeljske uloge da to ni spavanje ne može popraviti.
2. Osjećam kao da sam se izgubio/la u svojoj ulozi oca/majke.
3. Osjećam se potpuno pregaženo u ulozi roditelja.
4. Uopće nemam energije brinuti o svom djetetu/svojoj djeci.
5. Mislim da više nisam dobar roditelj kao što sam bio/la ranije.
6. Ne mogu više izdržati ulogu roditelja.

7. Osjećam da kao roditelj više ništa ne mogu podnijeti.
8. Imam osjećaj da o djetetu/djeci brinem kao da sam na autopilotu.
9. Imam osjećaj da sam potpuno iscrpljen/a kao roditelj.
10. Kada ujutro ustanem i trebam se suočiti s još jednim danom sa svojim djetetom/svojom djecom, osjećam se iscrpljeno i prije nego što sam počeo/la.
11. Ne uživam biti sa svojim djetetom/svojom djecom.
12. Osjećam da se ne mogu nositi s tim da sam roditelj.
13. Govorim si da više nisam roditelj kakav sam bio/la.
14. Radim ono što trebam za svoje dijete/svoju djecu, ali ništa više od toga.
15. Moja roditeljska uloga troši sve moje resurse.
16. Ne mogu više izdržati biti roditelj.
17. Sram me kakav sam roditelj postao/la.
18. Više nisam ponosan/na na sebe kao roditelja.
19. Imam osjećaj da ja više nisam ja kada komuniciram sa svojim djetetom/svojom djecom.
20. Više nisam u stanju pokazati svom djetetu/svojoj djeci koliko ga/ih volim.
21. Iscrpljuje me čak i razmišljanje o tome što sve trebam napraviti za svoje dijete/svoju djecu.
22. Osim uobičajene rutine (odvoženje autom, uspavljivanje, obroci), nisam u stanju potruditi se oko svog djeteta/svoje djece.
23. Osjećam kao da sam u modu za preživljavanje u svojoj ulozi roditelja.

Prilog G

Multidimenzionalna skala percipirane socijalne podrške

Molimo Vas da izrazite svoje slaganje sa sljedećim izjavama.

1 – izrazito se ne slažem, 2 – umjereno se ne slažem, 3 – malo se ne slažem, 4 – niti se slažem niti se ne slažem, 5 – malo se slažem, 6 – umjereno se slažem, 7 – izrazito se slažem

1. Postoji posebna osoba koja je uz mene kada mi je to potrebno.
2. Postoji posebna osoba s kojom mogu podijeliti svoje veselje i tugu.
3. Moja obitelj zaista mi nastoji pomoći.
4. Moja obitelj mi daje potrebnu emocionalnu podršku i pomoć.
5. Postoji posebna osoba koja za mene predstavlja pravi izvor utjehe.
6. Moji prijatelji zaista mi pokušavaju pomoći.
7. Mogu računati na svoje prijatelje kada stvari krenu po zlu.
8. Mogu razgovarati o svojim problemima sa svojom obitelji.
9. Imam prijatelje s kojima mogu podijeliti svoje veselje i tugu.
10. U mojem životu postoji posebna osoba kojoj je stalo do mojih osjećaja.
11. Moja obitelj voljna mi je pomoći u donošenju odluka.
12. S prijateljima mogu razgovarati o svojim problemima.

Prilog H

Tablica 9

Pearsonovi koeficijenti korelacije svih mjerenih varijabli ($N = 239$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1 Dob	1																	
2 Obrazovanje	.217**	1																
3 Percipirani socioekonomski status	.140*	.214**	1															
4 Ekstraverzija	-.024	-.047	.155*	1														
5 Ugodnost	-.017	-.039	-.093	.279**	1													
6 Savjesnost	-.061	.063	.024	.457**	.389**	1												
7 Neuroticizam	-.045	-.006	-.023	-.403**	-.483**	-.325**	1											
8 Otvorenost ka iskustvu	.197**	.109	.158*	.372**	.108	.189**	-.116	1										
9 Broj djece	-.005	-.130*	-.067	-.103	.012	-.030	.021	-.103	1									
10 Dob najstarijeg djeteta	.575**	-.124	-.034	-.019	.081	-.038	-.026	.051	.423**	1								
11 Socijalna podrška	-.030	.021	.023	.282**	.175**	.114	-.336**	.169**	-.021	-.045	1							
12 Stres izazvan potresima	-.011	-.124	-.038	-.093	-.149*	-.058	.453**	.041	-.041	.054	-.152*	1						
13 Pogodenost pandemijom	-.029	-.030	-.065	.006	.045	.015	-.010	.063	-.003	.027	-.012	.032	1					
14 Negativan utjecaj potresa na obitelj	-.031	-.092	-.018	-.010	-.135*	-.012	.338**	.060	-.016	.034	-.047	.720**	.036	1				
15 Roditeljsko sagorijevanje	.120	.030	-.099	-.257**	-.317**	-.217**	.384**	.007	.119	.045	-.348**	.239**	.020	.143*	1			
16 Iscrpljenost u roditeljskoj ulozi	.076	.037	-.084	-.256**	-.311**	-.188**	.389**	.021	.135*	-.011	-.341**	.269**	.076	.181*	.941**	1		
17 Kontrast sa sobom iz prošlosti	.112	.014	-.076	-.266**	-.313**	-.231**	.426**	-.024	.083	.032	-.338**	.258**	.042	.161*	.922**	.813**	1	
18 Zasićenost roditeljskom ulogom	.130*	.028	-.106	-.168**	-.228**	-.182**	.246**	.010	.106	.092	-.265**	.144*	.053	.089	.869**	.754**	.717**	1
19 Emocionalna udaljenost	.158*	.042	-.076	-.180**	-.253**	-.142*	.222**	-.016	.073	.114	-.255**	.142*	.004	.015	.816**	.688**	.702**	.730**

Legenda: * $p \leq .05$; ** $p \leq .01$